

YAYIN NO : DPT : 2295 - ATGM : 29

AVRUPA TOPLULUĞU BÖLGESEL POLİTİKASI,

YAPISAL FONLAR

VE

BU FONLARDAN TÜRKİYE'NİN YARARLANMA OLANAKLARI

**A. Necla UĞURLU
Uzmanlık Tezi**

DEPİTBAS İKBY/92/12

AVRUPA TOPLULUĞU İLE İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

OCAK 1992

ISBN 975 - 19 - 0511 - 7

Bu çalışma Devlet Planlama Teşkilatının görüşlerini yansıtmaz. Sorumluluğu yazarına aittir.
Yayın ve referans olarak kullanılması Devlet Planlama Teşkilatının iznini gerektirmez.

*Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı
Yayın ve Basım Şube Müdürlüğü Matbaa Biriminde 150 adet basılmıştır.*

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
1. GİRİŞ	1
2. AVRUPA TOPLULUĞU'NDA BÖLGELERARASTI FARKLILIKLAR, POLİTİKALAR, ARAÇLAR	6
2.1. AT'da Bölgelerarası Farklılıklar	6
2.2. AT Bölgesel Politikasının ve Yapısal Fon- ların Yasal Dayanağı ve Bu Konudaki Hukuki Düzenlemeler	10
2.2.1. Kurucu Antlaşmalar	10
2.2.1.1. Roma Antlaşması	10
2.2.1.2. Avrupa Tek Senedi	12
2.2.2. İkincil Mevzuat	14
2.3. AT Bölgesel Politikası ve Mali Araçlar	17
2.3.1. Yapısal Fonlar	17
2.3.1.1. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu	17
2.3.1.2. Avrupa Sosyal Fonu	27
2.3.1.3. Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu, Yönlendirme Bölümü	29
2.3.2. Diğer Mali Araçlar	32
2.3.2.1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu	32
2.3.2.2. Avrupa Yatırım Bankası	34
2.3.2.3. Yeni Topluluk Aracı	35
2.3.3. Entegre Akdeniz Programları	35
3. 1992 İÇ PAZARININ AT BÖLGESEL POLİTİKASI ÖZE- RİNDEKİ ETKİLERİ	39
3.1. AT'da İç Pazarın Oluşturulması	39
3.2. İç Pazarın Topluluk Az Gelişmiş Bölgeleri Özerindeki Etkileri	40
3.3. Yapısal Fonların İşleyişinde Reform	43

3.3.1. Çerçeve, Reform Tüzük (2052/88)	44
3.3.2. Uygulama Tüzükleri	46
3.3.2.1. Bölgesel Gelişme Planları ..	47
3.3.2.2. Topluluk Destek Çerçevesi ..	48
3.3.2.3. Yapısal Fonlardan Yardım Nasıl Sağlanacaktır	51
3.3.2.4. Yardım Alacak Sahalar (ABKF, ASF, ATGYF Yön.B1.)..	52
3.3.3. Reform Tüzük ve Uygulama Tüzükleri ile Getirilen Yenilikler	55
3.3.3.1. Yapısal Fonların İkiye Katlanması	56
3.3.3.2. Yapısal Fonların Belirli Bölgelerde Yoğunlaşması ...	58
3.3.3.3. Projelerin Yerini Program- lara Bırakması	60
3.3.3.4. Yapısal Fonların Ortaklık Özelliği	60
3.3.3.5. Yapısal Fonların Tamamlayıcı Özellik Özelliği	61
4. TÜRKİYE'NİN GENEL VE BÖLGELERARASI EKONOMİK VE SOSYAL DURUMU, POLİTİKALAR, MALİ ARAÇLAR	62
4.1. Türkiye'nin Genel Ekonomik ve Sosyal Durumu	62
4.2. Türkiye'nin Bölgesel Farklılıklardaki Mevcut Durumu	66
4.2.1. Türkiye'deki İllerin Gelişmişlik Düzeylerinin AT İle Mukayesesi	73
4.3. Bölgesel Gelişme Politikaları	76
4.4. Mali Teşvikler	79
4.5. Önemli Projeler	81
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	83
ABSTRACT	88
EKLER	90
BİBLİYOGRAFYA	94

1. GİRİŞ

Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasındaki ilişkiler, 1963 tarihinde Ankara'da imzalanan Ortaklık Anlaşması ile başlamıştır. Bu Anlaşma'nın temel hedefi, Toplulukla Türkiye arasında bir gümrük birliğinin kademeli olarak gerçekleştirilmesi ve buna paralel olarak, ekonomik politikaların giderek yaklaşırılmasıdır. Anlaşma, ilişkilerde hazırlık, geçiş ve son dönem olmak üzere üç dönem öngörmektedir. Bu dönemlerden Hazırlık Dönemi için 5 yıllık bir süre öngörülmüş, bu süre zarfında da Türkiye ekonomisinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple Topluluk, Türkiye'ye ticari ve mali alanlarda bazı kolaylıklar sağlamış ve Türkiye bu dönemde hiç bir yükümlülük üstlenmemiştir. Geçiş Dönemi 1973'de yürürlüğe giren Katma Protokol Anlaşması ile başlamıştır. Bu dönemin normal süresi 12 yıl olup, 22 yıla kadar uzayabilecektir. Bu dönemde, Topluluğun Türkiye'den ithal edilen sanayi ürünlerinden aldığı gümrük vergilerinin derhal kaldırılması ve Türkiye'nin de AT'dan ithal ettiği benzer ürünlerden aldığı gümrük vergilerini en geç 22 yıl içinde olmak üzere gitmekle artan bir hızla sıfıra indirmesi hükmeye bağlanmıştır. Ayrıca Topluluk, Katma Protokole göre, Türk işçilerine 1.12.1986 tarihinden itibaren serbest dolaşım hakkını öngörmüştür. Türkiye de Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesine uyaçlığını beyan etmiştir. Gümrük Birliğine dayanan Son Döneme ise taraflar, ekonomik politikaların koordinasyonunu sağlayacaklardır.

Böylece Türkiye'nin Topluluk ile yapmış olduğu Ankara Anlaşması çerçevesinde imzaladığı diğer anlaşma ve protokoller ile, iki taraf da çeşitli yükümlülükleri üstlenmişlerdir. Ancak, Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkiler Ankara Anlaşması ve Katma Protokol'de öngörüldüğü gibi gelişmemiştir. Özellikle 1974 yılından sonra ilişkiler giderek zayıflamıştır. 12 Eylül 1980 müdahalesini izleyen dönemde ise Türkiye-AET ilişkileri filen dondurulmuştur.

Türkiye'de 1983 seçimlerinden sonra, demokratik kurumların yeniden oluşturulmasında kaydedilen ilerlemeyi takiben Topluluk ile Türkiye arasında ilişkiler normalleşme sürecine girmiştir. Altı yıldır toplanamayan Ortaklık Konseyi Eylül 1986'da bakanlar düzeyinde toplanmıştır. Bu gelişme, 1980'de ilişkilerin dondurulmasından sonra ilk kez Türkiye-AET ilişkilerinin normalleşmesinin başlangıcı kabul edilebilir.

14 Nisan 1987'de Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunulması ile ilişkilerde yeni bir döneme girilmiştir. Bu başvuru Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın 98. maddesi Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın 237. maddesi ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın 205. maddesi uyarınca yapılmıştır. Başvuru Avrupa Konseyince, AT Komisyonu'na havale edilmiş ve Komisyon'dan Türkiye'nin tam Üyeliği durumunda AT'nun yükümlülüklerinin ve menfaatlerinin neler olacağını açıklayan bir rapor hazırlaması istenmiştir. AT Komisyonu 2.5 yıl Türkiye raporu üzerine çalışmış ve Aralık 1989'da raporunu

Konsey'e sunmuştur. Bu rapor Türkiye'nin Topluluğa tam Üyeliği ile ilgili bir tarih vermemekle birlikte, işbirliği olanaklarının geliştirilmesini öngörmektedir. Bunlar, gümrük birliğinin tamamlanması, mali alanda işbirliğinin geliştirilmesi, siyasi ve kültürel bağların derinleştirilmesi, sınai ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesi şeklinde olacaktır.

Türkiye'nin daha ileri bir tarihte AT'na tam Üyeliğinin gerçekleşmesi durumunda, gerek genel olarak ülke düzeyinde, gerekse bölge düzeyinde, Topluluğa göreceli olarak ekonomik ve sosyal yönden daha geri olarak katılması söz konusudur.

AT'nu kuran Antlaşma olan Roma Antlaşması ve bu Antlaşmaya değişiklik ve ilaveler getiren Avrupa Tek Senedi'nde Topluluk içinde dengeli kalkınma ve dolayısıyla bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıkların giderilmesi hedefi yer almaktadır. Bunun sağlanması için de Topluluk mali araçlarından üye ülkelere kaynak aktarılmaktadır. Bu çerçevede, Topluluk ortalamasına göre daha geri durumda olan Yunanistan, İspanya, Portekiz, İrlanda ve İtalya bu kaynaklardan önemli ölçüde yararlanmışlar ve halen yararlanmaktadır. Türkiye de tam Üyeliği halinde AT ile arasındaki gelişmişlik farkının kaldırılması için Topluluk mali kaynaklarından yararlanabilecektir. Dolayısıyla, AT bölgesel politikası ve mali araçlarının işleyışı Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir ve bu nedenle çalışma bu konu üzerinde yoğunlaşmıştır.

Beş bölümden oluşan bu çalışmanın İkinci Bölümü'nde Avrupa Topluluğu'na üye ülkeler ve birlgelerarası mevcut farklılıklar, bu farklılıkların nedenleri ve farklılıkların giderilmesi amacıyla oluşturulan Topluluk bölgesel politikasının ve yapısal fonların yasal dayanağı ile ilgili hukuki düzenlemelere yer verilmiştir. Diğer yandan bu Bölüm'de, AT bölgesel politikasının esasını oluşturan mali araçlar ve başta Avrupa Bürgesel Kalkınma Fonu (ABKF) olmak üzere bu mali araçların kuruluşları ve işleyişleri incelenmiştir. Söz konusu mali araçların diğerleri ise; Avrupa Sosyal Fonu (ASF), Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu'nun (ATGYF) Yönlendirme Bölümü, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve Yeni Topluluk Aracı'dır (YTA). Yine aynı Bölüm içinde tüm bu mali araçların Yunanistan, Fransa ve İtalya'nın belirli bölgeleri için birlikte kullanıldığı Entegre Akdeniz Programları da incelenmiştir.

Üçüncü Bölüm'de, Avrupa Tek Senedi çerçevesinde, 1992'deki İç Pazarın tamamlanması hedefi kısaca özetiňmiş, daha sonra İç Pazarın Topluluk içerisindeki az gelişmiş bölgeler üzerindeki olası etkileri incelenmiştir. Bu etkilerin olumsuz olma ihtimalinin yüksekliği gözönüne alınarak, Toplulukça önemli tedbirler alınmıştır. Tedbirlerin başında yapısal fonların işleyişinde yapılan reform gelmektedir. Bu reformu belirleyen tüzük ve ona bağlı olarak çıkartılan ABKF, ASF, ATGYF'nun Yönlendirme Bölümü'nün uygulama tüzükleri, bu Bölüm'de detaylı olarak incelenmiş ve getirilen yenilikler açıklanmıştır. Fonların

kaynaklarının ikiye katlanması ve bu kaynakların en az gelişmiş bölgelerde yoğunlaşması, yeniliklerin en önemlileridir.

Dördüncü Bölüm'de Türkiye'nin genel ekonomik ve sosyal durumu belirtilmiştir. Ekonomik ve sosyal açıdan Türkiye'nin genel gelişmişlik düzeyi, AT ile mukayese edilerek incelenmiştir. Vine aynı Bölüm'de, Türkiye'deki bölgeler arası farklılıklarda mevcut durum, ekonomik ve sosyal açıdan incelenmiş ve tüm illerin gelişmişlik düzeylerinin AT ile mukayesesi yapılmıştır. Ayrıca Türkiye'deki bölgeler arası farklılıkların giderilmesine yönelik çalışmalar açıklanmıştır. Bu kapsamında VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki bölgesel politikalar ve kalkınmada öncelikli yörelerde uygulanan politikalar, az gelişmiş bölgeler için verilen mali teşvikler ve önemli projeler belirtilmiştir.

Beşinci Bölüm'de ise sonuç ve öneriler yer almaktadır. Genel bir değerlendirme yapılan bu Bölüm'de, Türkiye'nin AT'nun yapısal fonlarından ne oranda yararlanabileceği, bu yardımların Türk ekonomisi üzerindeki etkilerinin neler olabileceği ve AT bölgesel politikası konusundaki uyum için yapılması gereken çalışmalar açıklanmıştır.

2. AVRUPA TOPLULUĞUNDAYA BÖLGELERARASI FARKLILIKLAR, POLİTİKALAR,
ARAÇLAR

2.1. AVRUPA TOPLULUĞUNDAYA BÖLGELERARASI FARKLILIKLAR

1970'li yılların ilk döneminde ortaya çıkan petrol krizi ile Avrupa Topluluğu'nda hamadle maliyetleri artmış, yatırımlar azalmış ve büyümeye hızları göreceli olarak düşmüştür. Yüksek enflasyon ve işsizlik bunun sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Petrol krizinin yanısıra uluslararası piyasalara Tayvan, Kore, Hong-Kong gibi yeni üretici sanayi ülkelerinin çıkması, üretim ve ticarette bir sıkrama yaratmış ve uluslararası ticaretin yayılmasına neden olmuştur. Bunun yanında tekstil, çelik, gemi yapımı, otomotiv sektörlerinde yaşanan kriz, bu sektörlerin gerilemesine ve işsizliğin artmasına neden olmuştur.

1973 yılından itibaren, Toplulukta üye ülke sayısının önce dokuza sonra ona ve nihayet onikiye çıkması ile Toplulukta önemli değişiklikler olmuştur. Alan ve nüfus olarak genişlemenin yanısıra, Topluluk ekonomisinde canlanma olmuş, ancak gittikçe artan oranda heterojen bir yapıya erişilmiştir. Topluluğun alanı ikiye katlanmış, nüfusu % 60 artmıştır. GSMH cinsinden ölçüldüğünde, ticaretin boyutları ise ABD'nin iki katı bir büyüklüğe, Japonya'nının ile de aynı düzeye erişmiştir.(1)

---

(1) Commission of the European Communities, Third Periodic Report from the Commission on the Social and Economic Situation and Development of the Regions of the Community, COM (87) 230 F., Brussels, 1987, s. 8.

Topluluğa son katılan üç üye ülkesinden (Yunanistan, İspanya ve Portekiz) hiçbir Topluluğun kişi başına düşen GSMH ortalamasına erişememiştir. Topluluğun 1973'deki ilk genişlemesinde en fakir üye ülke İrlanda iken, 1981'de Yunanistan, 1986'da Portekiz en fakir üye ülke olmuştur.

Diger yandan, üye ülkelerin bölgeleri arasında da önemli farklılıklar mevcuttur. İstihdam ve üretim faktörleri açısından bakıldığında Almanya'nın en gelişmiş bölgesi ile en az gelişmiş bölgesi arasındaki fark 1-1.9 arasındadır. Bu gösterge Fransa için 1-1.8, İspanya için 1-1.7, İngiltere için 1-2.1, İtalya için 1-3.9, Yunanistan için 1-1.3'dür. Bu farklılık en bariz şekilde 1-4.7 ile Topluluk genelinde ortaya çıkmaktadır.(2)

Topluluk içerisinde ciddi sorunları olan bölgeler, doğu ve güney bölgeleridir. Burada yaşayan nüfus 50 milyonu aşmaktadır ve bu Topluluk nüfusunun yaklaşık 1/6'sına eşittir.

Topluluk içindeki bölgeler arası farklılıklar incelenliğinde problemli bölgeler iki ana gruba ayrılabilir.(3)

- * Birinci grup ekonomisi tarıma dayalı, gelir seviyesi düşük, işsizlik seviyesi yüksek, altyapısı yetersiz olan az gelişmiş bölgelerdir. Yunanistan, İspanya'nın önemli bir bölümü, Portekiz, İtalya'nın Mezzogiorno bölgesi, İrlanda, Kuzey İrlanda ve

(2) European File, European Regional Policy, 14/87, Luxembourg, 1987, s. 3.

(3) Ibid.

Fransa'nın denizasıri departmanları bu tip bölgelerdir.

- * İkinci grup ise, gerileyen sanayi bölgeleridir. Bu bölgeler kömür, çelik, gemi yapımı, tekstil gibi sanayilere sahip bölgeler olup, yüksek işsizlik görülmektedir. İngiltere, Fransa ve Belçika'nın geri kalmış bölgeleri bu kapsamdadır.

Avrupa Topluluğu, üye ülkelerin bölgelerini, kişi başına GSMH ve işsizlik oranlarına göre değerlendirmektedir. Tablo 1'de yer alan sıralamaya göre Almanya'nın Darmstadt bölgesi en zengin, İtalya'nın Basilikata bölgesi de, en fakir bölgeidir. AT'da bölgeler itibarıyle satın alma gücü paritesine göre hesaplanan kişi başına GSYİH'ları gösteren harita Ek 1'de, bölgeler itibarıyle işsizlik oranlarını gösteren harita Ek 2'de yer almaktadır.

Sonuç olarak, birinci genişleme (İngiltere, İrlanda, Danimarka), ikinci genişleme (Yunanistan), üçüncü genişleme (İspanya, Portekiz) Topluluğa yeni potansiyeller katmak, ekonomisine canlılık getirmekle birlikte, Topluluk bünyesinde yeni az gelişmiş bölgeler de eklemiştir. Diğer yandan, konjüktürel krizler ve eskien teknolojiye bağlı olarak belirli sektörlerde yaşanan krizler, (demir-çelik, gemi yapımı, tekstil gibi) AT bögesel gelişme politikasının oluşturulması ve geliştirilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

TABLO : 1 (4)

AVRUPA TOPLULUGUNDU BULGELERIN DURUMU

SIRA	DESEK	BOLGE	DESER
108	110-9	BELEGORNE	(F)
109	110-0	MENISTER	(D)
110	110-1	CHAGAS-NE-ARDESSES	(D)
111	110-2	URGEZ	(D)
112	110-3	DESSER	(D)
113	110-4	DESSER SONGSET	(D)
114	110-5	DESSER VILLE	(D)
115	110-6	DESSER VILLE, FERFUR,	(D)
116	110-7	DESSER VILLE, KASSI	(D)
117	110-8	DESSER VILLE, KASSI	(D)
118	110-9	KASSEL	(D)
119	111-0	KASSEL	(D)
120	111-1	DESSER	(D)
121	111-2	CHESSE	(D)
122	111-3	DETRO	(D)
123	111-4	DETRE	(D)
124	111-5	DETRE	(D)
125	111-6	DETRE	(D)
126	111-7	DETRE	(D)
127	111-8	ZED, GENEV, H. SUE,	(D)
128	111-9	ZED, ZED	(D)
129	112-0	CUNISTI	(D)
130	112-1	AVHEDEN PROV.	(D)
131	112-2	PROV. AVHEDEN	(D)
132	112-3	PROV. AVHEDEN	(D)
133	112-4	PROV. AVHEDEN	(D)
134	112-5	PROV. AVHEDEN	(D)
135	112-6	PROV. AVHEDEN	(D)
136	112-7	PROV. AVHEDEN	(D)
137	112-8	PROV. AVHEDEN	(D)
138	112-9	PROV. AVHEDEN	(D)
139	113-0	PROV. AVHEDEN	(D)
140	113-1	PROV. AVHEDEN	(D)
141	113-2	PROV. AVHEDEN	(D)
142	113-3	PROV. AVHEDEN	(D)
143	113-4	PROV. AVHEDEN	(D)
144	113-5	PROV. AVHEDEN	(D)
145	113-6	PROV. AVHEDEN	(D)
146	113-7	PROV. AVHEDEN	(D)
147	113-8	PROV. AVHEDEN	(D)
148	113-9	PROV. AVHEDEN	(D)
149	114-0	PROV. AVHEDEN	(D)
150	114-1	PROV. AVHEDEN	(D)
151	114-2	PROV. AVHEDEN	(D)
152	114-3	PROV. AVHEDEN	(D)
153	114-4	PROV. AVHEDEN	(D)
154	114-5	PROV. AVHEDEN	(D)
155	114-6	PROV. AVHEDEN	(D)
156	114-7	PROV. AVHEDEN	(D)
157	114-8	PROV. AVHEDEN	(D)
158	114-9	PROV. AVHEDEN	(D)
159	115-0	PROV. AVHEDEN	(D)
160	115-1	PROV. AVHEDEN	(D)
161	115-2	PROV. AVHEDEN	(D)
162	115-3	PROV. AVHEDEN	(D)
163	115-4	PROV. AVHEDEN	(D)
164	115-5	PROV. AVHEDEN	(D)
165	115-6	PROV. AVHEDEN	(D)
166	115-7	PROV. AVHEDEN	(D)
167	115-8	PROV. AVHEDEN	(D)
168	115-9	PROV. AVHEDEN	(D)
169	116-0	PROV. AVHEDEN	(D)
170	116-1	PROV. AVHEDEN	(D)
171	116-2	PROV. AVHEDEN	(D)
172	116-3	PROV. AVHEDEN	(D)
173	116-4	PROV. AVHEDEN	(D)
174	116-5	PROV. AVHEDEN	(D)
175	116-6	PROV. AVHEDEN	(D)
176	116-7	PROV. AVHEDEN	(D)
177	116-8	PROV. AVHEDEN	(D)
178	116-9	PROV. AVHEDEN	(D)
179	117-0	FIR. STADELL	(D)
180	117-1	URGEZ	(D)
181	117-2	URGEZ	(D)
182	117-3	URGEZ	(D)
183	117-4	URGEZ	(D)
184	117-5	URGEZ	(D)
185	117-6	URGEZ	(D)
186	117-7	URGEZ	(D)
187	117-8	URGEZ	(D)
188	117-9	URGEZ	(D)
189	118-0	URGEZ	(D)
190	118-1	URGEZ	(D)
191	118-2	URGEZ	(D)
192	118-3	URGEZ	(D)
193	118-4	URGEZ	(D)
194	118-5	URGEZ	(D)
195	118-6	URGEZ	(D)
196	118-7	URGEZ	(D)
197	118-8	URGEZ	(D)
198	118-9	URGEZ	(D)
199	119-0	URGEZ	(D)
200	119-1	URGEZ	(D)
201	119-2	URGEZ	(D)
202	119-3	URGEZ	(D)
203	119-4	URGEZ	(D)
204	119-5	URGEZ	(D)
205	119-6	URGEZ	(D)
206	119-7	URGEZ	(D)
207	119-8	URGEZ	(D)
208	119-9	URGEZ	(D)
209	120-0	URGEZ	(D)
210	120-1	URGEZ	(D)
211	120-2	URGEZ	(D)
212	120-3	URGEZ	(D)
213	120-4	URGEZ	(D)
214	120-5	URGEZ	(D)
215	120-6	URGEZ	(D)
216	120-7	URGEZ	(D)
217	120-8	URGEZ	(D)
218	120-9	URGEZ	(D)
219	121-0	URGEZ	(D)
220	121-1	URGEZ	(D)
221	121-2	URGEZ	(D)
222	121-3	URGEZ	(D)
223	121-4	URGEZ	(D)
224	121-5	URGEZ	(D)
225	121-6	URGEZ	(D)
226	121-7	URGEZ	(D)
227	121-8	URGEZ	(D)
228	121-9	URGEZ	(D)
229	122-0	URGEZ	(D)
230	122-1	URGEZ	(D)
231	122-2	URGEZ	(D)
232	122-3	URGEZ	(D)
233	122-4	URGEZ	(D)
234	122-5	URGEZ	(D)
235	122-6	URGEZ	(D)
236	122-7	URGEZ	(D)
237	122-8	URGEZ	(D)
238	122-9	URGEZ	(D)
239	123-0	URGEZ	(D)
240	123-1	URGEZ	(D)
241	123-2	URGEZ	(D)
242	123-3	URGEZ	(D)
243	123-4	URGEZ	(D)
244	123-5	URGEZ	(D)
245	123-6	URGEZ	(D)
246	123-7	URGEZ	(D)
247	123-8	URGEZ	(D)
248	123-9	URGEZ	(D)
249	124-0	URGEZ	(D)
250	124-1	URGEZ	(D)
251	124-2	URGEZ	(D)
252	124-3	URGEZ	(D)
253	124-4	URGEZ	(D)
254	124-5	URGEZ	(D)
255	124-6	URGEZ	(D)
256	124-7	URGEZ	(D)
257	124-8	URGEZ	(D)
258	124-9	URGEZ	(D)
259	125-0	URGEZ	(D)
260	125-1	URGEZ	(D)
261	125-2	URGEZ	(D)
262	125-3	URGEZ	(D)
263	125-4	URGEZ	(D)
264	125-5	URGEZ	(D)
265	125-6	URGEZ	(D)
266	125-7	URGEZ	(D)
267	125-8	URGEZ	(D)
268	125-9	URGEZ	(D)
269	126-0	URGEZ	(D)
270	126-1	URGEZ	(D)
271	126-2	URGEZ	(D)
272	126-3	URGEZ	(D)
273	126-4	URGEZ	(D)
274	126-5	URGEZ	(D)
275	126-6	URGEZ	(D)
276	126-7	URGEZ	(D)
277	126-8	URGEZ	(D)
278	126-9	URGEZ	(D)
279	127-0	URGEZ	(D)
280	127-1	URGEZ	(D)
281	127-2	URGEZ	(D)
282	127-3	URGEZ	(D)
283	127-4	URGEZ	(D)
284	127-5	URGEZ	(D)
285	127-6	URGEZ	(D)
286	127-7	URGEZ	(D)
287	127-8	URGEZ	(D)
288	127-9	URGEZ	(D)
289	128-0	URGEZ	(D)
290	128-1	URGEZ	(D)
291	128-2	URGEZ	(D)
292	128-3	URGEZ	(D)
293	128-4	URGEZ	(D)
294	128-5	URGEZ	(D)
295	128-6	URGEZ	(D)
296	128-7	URGEZ	(D)
297	128-8	URGEZ	(D)
298	128-9	URGEZ	(D)
299	129-0	URGEZ	(D)
300	129-1	URGEZ	(D)
301	129-2	URGEZ	(D)
302	129-3	URGEZ	(D)
303	129-4	URGEZ	(D)
304	129-5	URGEZ	(D)
305	129-6	URGEZ	(D)
306	129-7	URGEZ	(D)
307	129-8	URGEZ	(D)
308	129-9	URGEZ	(D)
309	130-0	URGEZ	(D)
310	130-1	URGEZ	(D)
311	130-2	URGEZ	(D)
312	130-3	URGEZ	(D)
313	130-4	URGEZ	(D)
314	130-5	URGEZ	(D)
315	130-6	URGEZ	(D)
316	130-7	URGEZ	(D)
317	130-8	URGEZ	(D)
318	130-9	URGEZ	(D)
319	131-0	URGEZ	(D)
320	131-1	URGEZ	(D)
321	131-2	URGEZ	(D)
322	131-3	URGEZ	(D)
323	131-4	URGEZ	(D)
324	131-5	URGEZ	(D)
325	131-6	URGEZ	(D)
326	131-7	URGEZ	(D)
327	131-8	URGEZ	(D)
328	131-9	URGEZ	(D)
329	132-0	URGEZ	(D)
330	132-1	URGEZ	(D)
331	132-2	URGEZ	(D)
332	132-3	URGEZ	(D)
333	132-4	URGEZ	(D)
334	132-5	URGEZ	(D)
335	132-6	URGEZ	(D)
336	132-7	URGEZ	(D)
337	132-8	URGEZ	(D)
338	132-9	URGEZ	(D)
339	133-0	URGEZ	(D)
340	133-1	URGEZ	(D)
341	133-2	URGEZ	(D)
342	133-3	URGEZ	(D)
343	133-4	URGEZ	(D)
344	133-5	URGEZ	(D)
345	133-6	URGEZ	(D)
346	133-7	URGEZ	(D)
347	133-8	URGEZ	(D)
348	133-9	URGEZ	(D)
349	134-0	URGEZ	(D)
350	134-1	URGEZ	(D)
351	134-2	URGEZ	(D)
352	134-3	URGEZ	(D)
353	134-4	URGEZ	(D)
354	134-5	URGEZ	(D)
355	134-6	URGEZ	(D)
356	134-7	URGEZ	(D)
357	134-8	URGEZ	(D)
358	134-9	URGEZ	(D)
359	135-0	URGEZ	(D)
360	135-1	URGEZ	(D)
361	135-2	URGEZ	(D)
362	135-3	URGEZ	(D)
363	135-4	URGEZ	(D)
364	135-5	URGEZ	(D)
365	135-6	URGEZ	(D)
366	135-7	URGEZ	(D)
367	135-8	URGEZ	(D)
368	135-9	URGEZ	(D)
369	136-0	URGEZ	(D)
370	136-1	URGEZ	(D)
371	136-2	URGEZ	(D)
372	136-3	URGEZ	(D)
373	136-4	URGEZ	(D)
374	136-5	URGEZ	(D)
375	136-6	URGEZ	(D)
376	136-7	URGEZ	(D)
377	136-8	URGEZ	(D)
378	136-9	URGEZ	(D)
379	137-0	URGEZ	(D)
380	137-1	URGEZ	(D)
381	137-2	URGEZ	(D)
382	137-3	URGEZ	(D)
383	137-4	URGEZ	(D)
384	137-5	URGEZ	(D)
385	137-6	URGEZ	(D)
386	137-7	URGEZ	(D)
387	137-8	URGEZ	(D)
388	137-9	URGEZ	(D)
389	138-0	URGEZ	(D)
390	138-1	URGEZ	(D)
391	138-2	URGEZ	(D)
392	138-3	URGEZ	(D)
393	138-4	URGEZ	(D)
394	138-5	URGEZ	(D)
395	138-6	URGEZ	(D)
396	138-7	URGEZ	(D)
397	138-8	URGEZ	(D)
398	138-9	URGEZ	(D)
399	139-0	URGEZ	(D)
400	139-1	URGEZ	(D)
401	139-2	URGEZ	(D)
402	139-3	URGEZ	(D)
403	139-4	URGEZ	(D)
404	139-5	URGEZ	(D)
405	139-6	URGEZ	(D)
406	139-7	URGEZ	(D)
407	139-8	URGEZ	(D)
408	139-9	URGEZ	(D)
409	140-0	URGEZ	(D)
410	140-1	URGEZ	(D)
411	140-2	URGEZ	(D)
412	140-3	URGEZ	(D)
413	140-4	URGEZ	(D)
414	140-5	URGEZ	(D)
415	140-6	URGEZ	(D)
416	140-7	URGEZ	(D)
417	140-8	URGEZ	(D)
418	140-9	URGEZ	(D)
419	141-0	URGEZ	(D)
420	141-1	URGEZ	(D)
421	141-2	URGEZ	(D)
422	141-3	URGEZ	(D)
423	141-4	URGEZ	(D)
424	141-5	URGEZ	(D)
425	141-6	URGEZ	(D)
426	141-7	URGEZ	(D)
427	141-8	URGEZ	(D)
428	141-9	URGEZ	(D)
429	142-0	URGEZ	(D)
430	142-1	URGEZ	(D)
431	142-2	URGEZ	(D)
432	142-3	URGEZ	(D)
433	142-4	URGEZ	(D)
434	142-5	URGEZ	

2.2. TOPLULUK BÖLGESEL POLİTİKASININ VE YAPISAL FONLARIN YASAL DAYANAĞI VE BU KONUDAKİ HUKUKİ DÜZENLEMELER

2.2.1. Kurucu Antlaşmalar

2.2.1.1. Roma Antlaşması

Avrupa Topluluğu'nun Kurucu Antlaşması olan Roma Antlaşması'nın 92-94. maddeleri, üye ülkelerce doğrudan doğruya veya Devlet kaynakları aracılığıyla yapılan ve rekabeti bozan her çeşit yardımın, üye ülkeler arasındaki ticareti etkilediği ölçüde Ortak Pazar ile bağdaşmayacağını tanımlamakta ve Ortak Pazar ile bağdaşma ilkelerini şu şekilde belirtmektedir :

- * Doğal afetlerin neden olduğu zararların tefisi için yapılan yardımlar, (madde 92 -2(b))
- * Yaşam standartlarının aşırı düşük olduğu veya istihdam düşüklüğünün bulunduğu bölgelerin ekonomik gelişmesini sağlamak için yapılan yardımlar, (madde 92 (3))
- * Avrupa'nın ortak yararına yönelik önemli projelerin gerçekleştirilmesi veya bir Üye ülkenin ekonomik hayatındaki ciddi bir aksaklılığın giderilmesi amacıyla yapılan yardımlar, (madde 92 (3))
- * Belirli ekonomik faaliyetler veya ekonomik alanların gelişmesini sağlamak için, rekabet

şartlarını olumsuz etkilemediği sürece yapı-
tan yardımlar, (madde 92 (3))

- * Komisyon'un teklifi ve Konsey'in onayı ile alınan bir kararla tesbit edilen diğer yar-
dım türleri, (madde 92 (3))

93. maddede özetle, Komisyon'un Üye Ülkelerle işbirliği ile bu ülkelerde mevcut olan yardım düzenlemelerini takip etmesi ve bunun yöntemi belirtilmekte, 94. maddede ise 92. ve 93. maddelerin uygulanması için gerekli tüzüklerin çıkarılması öngörülmektedir.

Roma Antlaşması'nın 130.maddesinde ise, ekonomi-
nin bütün sektörlerinde az gelişmiş bölgelerin kalkınmasını amaç-
layan projelerin Avrupa Yatırım Bankası'ncı destekleneceği belir-
tilmiştir. Avrupa Yatırım Bankası'nın görevi, kar amacı gütmek-
sizsin, her sektörde az gelişmiş bölgelerin kalkınmasına yönelik
olarak; Ortak Pazar'ın kuruluşunun gerektirdiği ve işletmelerin
modernleştirilmesi veya faaliyet konusunun değiştirilmesi şeklinde-
deki projeler için kredi sağlamaktır.

Roma Antlaşması'yla Avrupa Yatırım Bankası'nın
yansıra Avrupa Sosyal Fonu kurulmuş (madde 123-128) ve Avrupa
Tümüsal Garanti ve Yönlendirme Fonu'nun da kurulması öngörmüş-
tür. (madde 40 (4)) Avrupa Sosyal Fonu, Ortak Pazar içinde işçi-
ler için istihdam olanaklarını iyileştirmek ve bu suretle yaşam

standardının yükseltilmesine katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur. Fon, işçilerin istihdamını kolaylaştırmak ve Topluluk içinde coğrafi ve mesleki hareketliliği artırmak görevini üstlenmiştir. Avrupa Sosyal Fonu, mesleki yeniden eğitim ve yeniden yerleşme ödenekleri verilmesi yoluyla işçilerin verimli bir şekilde istihdam edilmelerini sağlar.

Roma Antlaşması'nın 40 (4). maddesinde bir ya da birden fazla Tarımsal Yönetme ve Garanti Fonu kurulabileceği belirtilmiştir. Bu Fon, özellikle fiyatların düzenlenmesi, çeşitli ürünlerin üretimi ve pazarlanması için gerekli olan destegin sağlanması; depolama ve devri ile ilgili düzenlemelerin yapılması ve ithalat veya ihracata istikrar kazandırılmasına ilişkin ortak mekanizma ile ilgili hedeflere ulaşmasına imkan vermek için kurulabilecektir.

2.2.1.2. Avrupa Tek Senedi

1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren ve Roma Antlaşması'na ek ve düzenlemeler getiren Avrupa Tek Senedi'nin 130 A,B,C,D ve E maddeleri bölgeler arası farklılıklarla ilgidir.

Bu maddeler şu hususları içermektedir :

* Topluluk, Topluluğun genelinde uyumlu bir gelişmeyi sağlamak için ekonomik ve sosyal birliğini geliştirir ve özellikle çeşitli bölgeler arasında varolan farklılıklarını

azaltmayı ve en az gelişmiş bölgelerin geri kalmışlığını telafi etmeyi amaçlar; (130 A maddesi)

* Üye Ülkeler, kendi ekonomik politikalarını sürdürürler ve 130 A maddesindeki amaçlara ulaşmak için bunları koordine ederler, (130 B maddesi)

* Ortak politikaların ve iç pazarın uygulanması sırasında 130 A ve 130 C maddelerinde belirtilen amaçlar gözönünde alınır. Topluluk, bu amaçlara varılmasını, yapısal fonlar (Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu'nun Yönlendirme Bölümü, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu), Avrupa Yatırım Bankası ve diğer mevcut mali araçları kullanarak sağlar, (130 B maddesi)

* Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Topluluk içinde mevcut temel bölgesel farklılıkların giderilmesinde, geri kalmış bölgelerin yapısal İslahı ve gelişmesi ile, gerilemeye olan sanayi bölgelerinin iyileştirilmesinde kullanılır, (130 C maddesi)

* Avrupa Tek Senedi'nin yürürlüğe girmesinden başlayarak Komisyon, mevcut yapısal fonların görevlerini ve yapısını, 130 A ve 130 C maddelerinde ifade edilen amaçların gerçekleştirileşirilmesine katkıda bulunmak amacıyla belirlemek, etkinliklerini artırmak ile birbirleriyle ve mevcut diğer mali araçlar arasında koordinasyonu sağlamak için toplu bir önergeyi Konsey'e sunar,

* Konsey, bu önerge üstüne Avrupa Parlamentosu ile Ekonomik ve Sosyal Komite'ni görüşmeli aldıktan sonra, bir yıl içinde oy birliği ile karar alır, (130 D maddesi)

* 130 D maddesinde öngörülen kararın alınmasından sonra, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonuna ilişkin uygulama kararları, Komisyon'un önerisi üzerine, Avrupa Parlamentosu ile işbirliği ile Konsey tarafından alınır. (130 E maddesi)

Roma Antlaşması ve Avrupa Tek Senedi'ndeki bölgelerarası farklılıklar ve Topluluuk bölge politikası ile ilgili maddelerin aktarılmasından sonra, bölge politikaları ile ilgili olarak diğer önemli hukuki düzenlemelere de genilmesinde yarar bulunmaktadır.

Yukarıda açıklanan Roma Antlaşması ve Avrupa Tek Senedi ile Roma Antlaşması'nın A, B, C, D, E maddeleri, bölgelerarası farklılıkların giderilmesi yönünden ikincil mevzuatın ilkelerini temsil eder. Bu ilkeler dayanarak ikincil mevzuatçıkarılmıştır.

2.2.2. İkincil Mevzuat (5)

Topluluğun bölgesel politikası ile ilgili ikincil mevzuatın ilk basamağı, Komisyonun Topluluğun bölgesel kalkınması için kullanacağı araçların organizasyonu hakkında Ekim 1969'da teklife bulunmasıyla atılmıştır. Ancak, 1972 Ekiminde

(5) CEC, Main Texts Governing the Regional Policy of the European Communities, Luxembourg, 1985.

yapılan Paris Konferansı'na kadar, Toplulukta bir bölgesel politikaya ve konuya doğrudan ilgili mali bir araca olan ihtiyaç anlaşılamamıştır. Bu Konferans'ta genişleyen Topluluğun bölgesel sorunlarını analiz etmesi ve bir Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun kurulabilmesi için gerekli teklifleri hazırlamak üzere Komisyon'a çağrıda bulunulmuştur.

Konuya ilgili olarak daha sonraki en önemli gelişme, 18 Mart 1975'de ABKF'nun oluşturulması ile ilgili tüzüğün çıkartılmasıdır (724/75, 21.3.1975). Fon'un amacı "Topluluk içerisindeki temel bölgesel farklılıkların düzeltilmesi"dir. Aynı tarihte bir Konsey kararı ile de Bölgesel Politika Komitesi kurulmaktadır. 1979 yılında Komisyon, yardımlar için üye ülkelerce Komisyon'a yapılan başvuruların bölgesel kalkınma programları çerçevesinde yapılmasını belirleyen bir öneri sunmuştur. (OJL 143, 12.6.1979) Bu bölgesel kalkınma programları (RDPs), üye ülkelerin yardım alacak bölgelerinin ekonomik ve sosyal durumlarını analiz edecek, kalkınma hedeflerini belirleyecek, bu hedeflere ulaşmada uygulanacak tedbirleri saptayacak, kullanılacak mali kaynakları ve uygulama araçlarını belirtecektir.

Bölgesel politika ile ilgili diğer önemli bir hukuki düzenleme de 6 Şubat 1979'da ABKF'de değişiklik yapan reforma ilişkindir. Böylece, bir kota-dışı bölüm oluşturulmakta ve fon kaynaklarının % 5'lik kısmı bu bölüme aktarılmaktadır. Bu kota-dışı tedbirleri belirleyen yedi adet tüzük, birincisi Ekim 1980'de olmak üzere kabul edilmiştir. Sözkonusu hukuki metinler,

özellikle Topluluğun genişlemesinden etkilenen bölgelerin, çelik, gemi yapımı, tekstil sanayilerinin güçlüklerinden etkilenen bölgelerin, enerji tedariki sorunları olan bölgelerin, İrlanda ve Kuzey İrlanda'nın sınır bölgelerinin kalkınmasını teşvik için yardım sağlamaayı düzenlemektedirler.

Müteakiben, Topluluk bölgesel politika mevzuatındaki en önemli gelişme, 19 Haziran 1984'de mevcut ABKF ile ilgili tüzüğün yeniden düzenlenmesiyle gerçekleşmiştir (1787/84, 19.6.1984). Bu tüzük 1 Ocak 1985'de yürürlüğe girmiştir ve kota-kota dışı bölgülerin yerini, Topluluk tarafından her üç senede bir belirlenen kaynak dağıtımını alt ve üst sınır uygulaması almıştır. Bu suretle Topluluk yapısal fonlarının etkinliği artırılmaya çalışılmıştır. Anılan tüzükte yer alan Topluluk programlarının oluşturulması hususuna dayanılarak da, 27 Ekim 1986 tarihinde 3300/86 sayılı az gelişmiş bölgelerin haberleşme sistemlerinin geliştirilmesine yönelik ve 3301/86 sayılı az gelişmiş bölgelerin yerel enerji potansiyellerinin geliştirilmesine ilişkin Topluluk programları, Konsey yönetmelikleri ile düzenlenmiştir (STAR ve VALOREN). 2 Şubat 1988'de ise çelik sanayi bölgelerinin kalkınmasını belirleyen 328/88 sayılı Topluluk programı (RESİDER) ile gemi yapımı bölgelerinin kalkındırılmasını belirleyen 2506/88 sayılı Topluluk programı (RENEVAL) hazırlanmıştır.

İkincil mevzuattaki diğer önemli bir düzenleme de 23 Temmuz 1985 tarihli ve 2088/85 sayılı Entegre Akdeniz Programlarının çerçevesini çizen Konsey yönetmeliğidir.

2.3. AT BÖLGESEL GELİŞME POLİTİKASI VE MALİ ARAÇLAR

Topluluk Bölgesel Politikası 1975'den itibaren önem kazanmış ve Topluluk mali kaynaklarının koordineli bir şekilde kullanılması hedeflenmiştir. Bu mali araçlar aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

2.3.1. Yapısal Fonlar

2.3.1.1. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF)

Üye Ülkelere bölgesel gelişmenin sağlanması'na yardımcı olmak üzere 1975 yılında 724/75 sayılı Konsey Tüzüğü ile (OJ L 243, 17.9.1975) Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF) kurulmuş, böylece bu konuda önemli bir mali aracı sahip olunmuştur.(6). Fon, bölgesel politikaların uygulanmasında kullanılan temel araç olmuştur.

Söz konusu Fon'da yapılan en önemli değişiklik, 1787/84 sayılı tüzükle (OJ L 169, 28.6.1984) gerçekleştirilmiştir.(7) Bu tüzük ile 1975 tüzüğü arasındaki en önemli fark; 1975 tüzüğünde "kota" ve "kota-dışı" bölgelerin olmasıdır. Mevcut kaynakların % 95'i üye ülkelere kota bölümü kapsamında, daha ziyade proje uygulamalarına yönelik olarak dağıtılmakta, kota dışı bölümde ise, kalan % 5'lik kaynaklar AT Komisyon'u tarafından özel programlar için kullanılmaktadır.

(6) CEC, Main Texts Governing the Regional Policy of the European Communities.

(7) Ibid.

Bu yapı, uygulanamadaki zorluklar nedeniyle 1784/84 sayılı tüzükle değiştirilmiş ve kota, kota-dışı bölgüllerin yerini, Toplulukça her üç senede bir belirlenen alt ve üst sınır uygulaması almıştır. Her Üye Ülkenin alt sınırı, fondan o ülkeye yapılabilecek yardımın alt sınırını belirlemekte ve en az o oranda o ülkeye yardım sağlanmaktadır. Ülkelerin payları ile ilgili alt ve üst sınırlar aşağıdaki gibidir: (8)

Üye Devlet	Alt Sınır %	Üst Sınır %
Belçika	0.61	0.82
Danimarka	0.34	0.46
Almanya	2.55	3.40
Yunanistan	8.36	10.64
İspanya	17.97	23.93
Fransa	7.48	9.96
Irlanda	3.82	4.61
İtalya	21.62	28.79
Lüksemburg	0.04	0.06
Hollanda	0.68	0.91
Portekiz	10.66	14.20
İngiltere	14.50	19.31

Bu oranlar, bölgesel farklılıkların ölçüsüne göre, yani Topluluk geneli ile mukayese edildiğinde, üretim düzeyinin düşüklüğü ve işsizlik oranının yüksekliğine göre belirlenmiştir.

(8) European File, European Regional Policy, s. 10.

1787/84 sayılı tüzük ile ABKF, şu tür programları finanse etmektedir :

- * Topluluk programları,
- * Ulusal programlar,
- * Projeler,
- * Yerel potansiyellerin geliştirilmesine yönelik tedbirler.

Topluluk Programları: Bunlar, Komisyonun inisiyatifi ile ele alınmakta olup, üye ülke ya da ülkeler tarafından Komisyonla işbirliği içinde hazırlanmış olan programlardır. Topluluk, üye ülke ve Toplulukça ortak olarak finanse edilen bu programların % 55'ine kadarlık kısmını finanse etmektedir. Topluluk programlarının süreleri ve nitelikleri aşağıdaki Tablo 2'de sunulmaktadır.

TABLO : 2

TOPLULUK PROGRAMLARININ SÜRELERİ VE
NİTELİKLERİ

İsmi	Niteliği	Süresi
STAR (9)	az gelişmiş bölgelerin ileri telekomünikasyon hizmetlerinin yaygınlaştırılması yoluyla kalkındırılmaları.	1986-1991
VALOREN (10)	az gelişmiş bölgelerin yerel enerji potansiyellerinden yararlanılarak kalkındırılmaları.	1986-1991
RESIDER (11)	çelik sanayisinin yeniden yapılanması yoluyla bu sanayie sahip bölgelerin kalkındırılmaları.	1988-1991
RENEVAL (12)	gemi yapımı sanayisinin yeniden yapılanması yoluyla bu sanayie sahip bölgelerin kalkındırılmaları.	1988-1993

Bu Topluluk programlarından STAR'a Topluluğun katkısı beş yıl için toplam 780 milyon AHB, (13) VALOREN için toplam 400 milyon AHB, RENEVAL için 200 milyon AHB'dir.

(9) Official Journal (OJ) L 305, 31.10.1986, s. 1.

(10) OJ L 305, 31.10.1986, s. 6.

(11) OJ L 33, 5.2.1988, s. 1.

(12) OJ L 225, 15.8.1988, s. 24

(13) AHB: Avrupa Hesap Birimi, 1 AHB= 1.1 ABD Doları.

Ulusal Programlar: Bunlar, Üye Ülke ya da Ülkelerin inisiyatifinde olan ve Komisyonca onaylanan programlardır. Öncelik sanayi, küçük sanayi, hizmetler ve altyapı yatırımlarına verilmekte olup, finansmanı Toplulukla ortak olarak yapılmaktadır.

Projeler: ABKF'nun çok önemli bir kısmı, Topluluk programlarının ve entegre programların geliştirilmesine rağmen halen ulusal projelerde yoğunlaşmaktadır. 1986 yılında Komisyon, toplam 3.066 milyon AHB'ini 4352 yatırım projesine tahsis etmiştir.

Projeler, Üye Ülke inisiyatifinde ele alınırlar. Bu kapsamda, ABKF, altyapı projeleri ile sanayi, küçük sanayi ve hizmetler sektörüyle ilgili projeleri finanse etmektedir. Maliyeti 15 milyon AHB'den düşük maliyetli olan altyapı yatırımlarının % 50'si, maliyeti 15 milyon AHB'den daha fazla olan altyapı yatırımlarının % 30-% 50'si, sanayi, küçük sanayi ve hizmetler sektörü ile ilgili yatırımların ise % 50'si ABKF'ce finanse edilmektedir.

Yerel Potansiyellerin Geliştirilmesine Yönelik

Tedbirler: Yukarıda sayılan program ve projelerin yanı sıra 1787/84 tüzüğü ile ABKF, bölgelerin mevcut yerel potansiyellerinin değerlendirilmesi için gerekli tedbirleri de belirler (15.maddesi). Bu tedbirler küçük ve orta büyülükteki işletmelerde,

- teknoloji transferi,
- sermaye piyasalarına giriş,
- işletme çalışmaları,
- bölgesel turizm potansiyelinin değerlendirilmesi çalışmalarını kapsar.

Fon, bu projelere % 50-55 oranında ve 100.000 AHB'ni geçmeyecek şekilde yardımda bulunur.

ABKF, üretime doğrudan katkısı bulunmayan alt-yapı yatırımlarını finanse etmez. Bunlar eğitim tesisleri, hastane, kütüphaneler, konut yapımı gibi yatırımlardır.

ABKF, 1975 yılından 1987 yılına kadar 33.000 kişisel yatırım projesini finanse etmiştir ki, bunun 25.000'i altyapı projeleri ve 8559'u sanayi ve hizmetler sektöründeki projelerdir.(14)

Fonun 1975-1986 yılları arasındaki uygulamasından en çok İtalya, İngiltere, Fransa, Yunanistan ve İrlanda yararlanmıştır. 1986 yılında Fon yardımının % 87'si İtalya, İspanya, İngiltere, Portekiz, Yunanistan ve İrlanda tarafından alınmıştır. 1975-1987 yılları arasında ABKF'den üye ülkelere yapılan yardımlar Tablo 3'dedir.

---

(14) European File, European Regional Policy, s. 11.

TABLO : 3 (15)

ABKF'DAN YAPILAN YARDIMLAR (1975-1987)

(Mio AMB)

Üye Ülkeler	Programlar			Projeler				Toplam Çalışmalar	Toplam Tahsiler
	Topluluk	Ulusal	Toplam	Sanayi, K. Sanayi, Hizmetler	Yerel Alt yapı	Potansiyelin Geliştirilmesi	Toplam		
Belçika	-	17,16	17,16	40,67	117,17	1,35	159,19	2,00	178,35
Danimarka	-	5,37	5,37	21,85	136,10	0,20	158,15	6,08	169,60
Almanya	-	-	-	467,04	346,92	-	813,96	0,19	814,15
Yunanistan	12,98	112,36	125,34	34,16	1 947,54	-	1 981,70	0,12	2 107,16
İspanya	23,02	4,32	27,34	11,20	1 263,02	-	1 274,22	-	1 301,56
Fransa	4,22	180,40	184,70	370,21	1 929,46	8,84	2 308,51	11,77	2 504,98
Irlanda	14,23	52,63	66,86	288,79	796,06	1,50	1 086,35	0,74	1 153,95
İtalya	29,27	1,72	30,99	932,27	5 963,20	-	6 095,47	21,49	6 947,95
Lüksemburg	-	1,94	1,94	-	13,95	-	13,95	-	15,89
Hollanda	-	10,32	10,32	32,42	178,57	0,01	211,00	0,19	221,51
Portekiz	29,01	-	29,01	-	740,58	-	740,58	0,24	769,83
İngiltere	3,84	287,04	290,88	927,85	3 308,62	3,02	4 239,49	9,58	4 539,95
AT 12	116,57	673,34	709,91	3 126,46	16 741,19	14,92	19 882,57	53,71	20 726,19

ABKF'dan üye ülkelere 1987 yılı için alt yapı projeleri için yapılan tahsisatlar Tablo 4'de, alt yapı

(15) CEC, Thirteenth Annual Report on ERDF, on ERDF, COM (88) 728 final, Brussels, 1989, s. 86.

projelerine yapılan tahsisatların 1975-1987 yılları için üye ülkelere göre dökümü Tablo 5'de, üye ülkelere 1987 yılı için sanayi, küçük sanayi, hizmet sektörlerindeki projeler için yapılan tahsisatlar Tablo 6'da, bu projeler için yapılan tahsisatların 1975-1987 yılları için üye ülkelere göre dökümü ise Tablo 7'de verilmiştir.

TABLO : 4 (16)

ALTYAPI PROJELERİ (1987)

(Milyon AMD)

	Verimli Faaliycilere İlişkin Olarak	Ulaştırma	Haberleşme	Enerji	Su Mühend.	Çevre	Eğitim, Sosyo-Kültürel
Belçika	0.93	0.22	-	-	5.39	-	0.82
Danimarka	0.46	1.83	-	-	0.33	0.41	1.17
Almanya	10.57	24.12	-	0.39	6.35	0.26	9.62
Yunanistan	1.93	20.15	151.40	5.22	13.73	-	-
İspanya	1.28	487.53	-	10.14	131.50	3.48	-
Fransa	3.31	104.02	0.01	8.47	8.50	1.72	7.23
Irlanda	-	16.58	34.68	-	16.99	-	1.16
İtalya	175.05	234.75	8.72	14.76	329.70	7.32	17.82
Lüksemburg	-	1.90	-	0.42	-	-	-
Hollanda	-	15.15	-	-	-	-	-
Portekiz	5.22	167.73	-	46.85	95.03	4.16	40.27
İngiltere	39.11	236.69	-	63.03	77.26	7.75	26.35
AT 12	237.84	1 310.65	194.80	149.27	684.71	25.10	104.44

(16) Ibid., s. 88.

TABLO : 5 (17)

ALTYAPI PROJELERİ (1975-1987)

(Milyon AHB)

	Verimli Faali. İlişkin Olarak	Ulaştırma	Haberleşme	Enerji	Su Mühend.	Çevre	Eğitim, Sosyo-Kültürel
Belçika	28.16	17.86	-	2.16	35.98	10.02	26.39
Danimarka	11.10	64.71	15.27	30.77	7.96	0.79	10.66
Almanya	143.20	51.76	-	21.70	60.97	7.45	53.39
Yunanistan	33.00	520.26	428.27	550.98	291.26	1.20	112.61
İspanya	1.28	853.55	-	140.56	258.37	3.48	-
Fransa	38.57	1 110.07	274.92	387.70	64.54	9.81	58.25
İrlanda	15.29	269.69	239.70	8.54	216.50	11.42	34.92
İtalya	853.98	1 817.07	45.55	843.35	2 223.68	133.64	105.07
Lüksemburg	4.02	6.77	-	0.50	1.41	-	1.60
Hollanda	10.46	160.25	1.28	-	2.76	-	3.98
Portekiz	13.09	356.42	-	139.30	160.21	4.41	57.01
İngiltere	340.69	1 589.78	230.93	266.37	617.36	71.60	190.14
AT 12	1 493.45	6 818.08	1 235.92	2 390.92	3 260.50	253.81	654.00

TABLO : 6 (18)

SANAYİ, K.ŞANAYİ VE HİZMET SEKTÖRLERİNDEKİ PROJELER (1987)

(Milyon AHB)

	Maden! Ürün.		Diğer İmalat			Toplam
	Enerji	Kimyasallar	Metal İşleri	Sanayileri	İnşaat	
Belçika	-	0.21	0.46	0.59	-	2.42
Danimarka	-	0.47	2.77	1.94	0.19	5.17
Almanya	1.18	14.41	18.99	27.44	-	63.01
Yunanistan	-	0.41	0.13	0.96	-	1.49
İspanya	-	-	-	-	-	-
Fransa	-	0.13	1.63	1.64	-	12.20
İrlanda	0.12	3.34	19.07	2.22	-	35.65
İtalya	-	19.65	56.02	46.49	-	122.36
Lüksemburg	-	-	-	-	-	-
Hollanda	-	-	-	-	-	0.01
Portekiz	-	-	-	-	-	-
İngiltere	0.27	3.62	23.18	16.03	0.05	45.48
AT 12	1.59	41.84	122.24	97.42	0.24	277.83

(17) Ibid.

(18) Ibid., s. 89.

TABLO : 7 (19)
SANAYİ, K.SANAYİ VE HİZMET SEKTÖRLERİNDEKİ PROJELER (1975-1987)

(Milyon AHB)

	Madeni Ürünler		Diğer İmalat			Toplam
	Enerji	Kimyasallar	Metal İşleri	Sanayileri	İnşaat	
Belçika	0.94	16.02	19.62	8.24	0.06	2.28 43.22
Danimarka	-	2.14	11.09	7.92	0.21	0.52 21.89
Almanya	2.99	79.62	214.81	164.90	0.25	8.51 471.08
Yunanistan	-	14.91	8.12	14.51	-	4.86 43.39
İspanya	-	3.86	2.61	4.67	-	0.02 11.16
Fransa	2.41	39.99	232.29	106.53	0.52	5.91 396.49
Irlanda	0.13	41.12	199.01	44.47	-	0.27 290.07
İtalya	8.18	232.20	380.79	309.18	0.81	8.48 939.63
Lüksemburg	-	-	-	-	-	-
Hollanda	-	8.63	5.48	12.21	3.70	2.79 32.83
Portekiz	-	-	-	-	-	-
İngiltere	89.26	560.37	459.25	234.84	1.31	12.10 905.84
AT 12	87.68	519.04	1 528.06	912.47	6.86	45.74 3 155.40

ABKF'nun makro ekonomik açıdan katkısı, ilk bakışta öneksiz gibi algılanmaktadır. Nitekim, Fon'dan yapılan yardımlar 12 AT üyesi ülke genelinde GSYİH'nın yalnızca % 0.1'lik bir bölümünü oluşturmaktadır. Ancak Topluluğun daha geri durumundaki üye ülkeleri için bu oran oldukça yüksektir : (20)

Portekiz : GSYİH'nın % 1.3'ü

Yunanistan : " % 0.8'i

Irlanda : " % 0.5'i

İspanya : " % 0.3'ü

(19) Ibid.

(20) Ansgar Eussner, Regional Policy Implications of Turkish Accession to EC, İstanbul, 1989. s. 12.

Yapısal fonların işleyişinde yapılan reform çerçevesinde 1992 yılına kadar, fon kaynaklarının iki kat artırılması ile ABKF'nun katkısının önemi daha da artacaktır.

2.3.1.2. Avrupa Sosyal Fonu (ASF)

Roma Antlaşmasının 123. maddesine göre kurulmuş olan Avrupa Sosyal Fonu'nun amacı, istihdam olanaklarını artırmak, çalışma koşullarını iyileştirmek, işçilerin mesleki eğitimi sağlanmak, hayat standartlarını yükseltmek ve işsizlere gelir sağlamaktadır.

Fon, kurulmasından itibaren 15.500 milyon AHB'ni, işçilerin eğitimi, kiralama ve diğer eğitim hizmetleri için tahsis etmiştir. ASF'nun iki ana öncelikli hedefi vardır. Bunlardan birincisi genç nüfustur. Fon, kaynaklarının % 75'ini 25 yaşın altındakilerin eğitimi veya istihdamına ayırmaktadır. 1986 yılında yaklaşık 1900 milyon AHB, yetersiz eğitimi olan ya da uzun dönemli işsizlik ile etkilenen gençlere tahsis edilmiştir.(21)

Ana hedeflerden ikincisi de az gelişmiş bölgelerdir. Bunlar Güney İtalya (Mezzogiorno), İrlanda, Portekiz, Kuzey İrlanda, Yunanistan ve Fransa'nın denizaşırı departmlarıdır. 1986'dan itibaren Fon'un % 44.5'u bu bölgelere ayrılmıştır.(22)

(21) European File, The European Social Fund, 19/86, Luxembourg, 1986, s. 5.

(22) European File, The Social Policy of the European Community; Looking Ahead to 1992, 13/88, Luxembourg, 1988, s. 4.

Bu iki ana hedefin dışında ASF genç nüfusun yanısına, aşağıdaki özelliklere sahip yetişkinlere de destek sağlamaktadır:

- * İşsizler ve uzun-dönemli işsizler,
- * İşe dönmek isteyen kadınlar,
- * Engelli kişiler,
- * Topluluk içinde çalışmak üzere aileleri ile yerleşmiş olan göçmen işçiler,
- * Özellikle küçük ve orta büyülükteki firmalarda işletme alanında olan yenilikler ve yeni teknolojilerin piyasaya girişi ile yeniden eğitimine ihtiyaç duyulan işçiler.

ASF, bu yardımların ve yukarıda bahsedilen az gelişmiş bölgelere yapılan yardımların yanısına, gerileyen sanayi bölgelerinin yeniden yapıltamasında tâhsîsat ayırmaktadır. Bu bölgeler İngiltere, Fransa ve İtalya'nın gerileyen sanayi bölgeleridir ve önemli istihdam sorunlarına sahipteler. Süzkonusu bölgelere Fon'dan 1986 yılında 1300 milyon KLB ayrılmıştır.

Tablo 8'de, ASF'nin ülke bazında yaptığı yardımlar üzerine bilgi verilmektedir.

TABLO : 6 (23)

AVRUPA SOSYAL FOBİSİN ÜLKЕ/DAZİNDА YARDIM DAĞILIMI
(1976-1987)

(Milyon AİB)

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
BEL.	19.3	6.6	12.0	7.8	12.1	15.3	16.8	20.6	52.1	33.4	72.9	56.5
DAN.	20.0	9.7	3.7	24.5	14.7	18.5	17.6	14.7	68.7	67.4	80.7	31.7
ALM.	59.5	38.0	52.7	61.4	60.5	72.3	89.9	81.5	63.8	70.9	134.6	131.6
YUN.	-	-	-	-	-	6.6	23.5	20.4	71.3	89.5	107.1	151.9
FRS.	29.8	35.6	32.2	93.7	195.8	155.3	119.3	140.0	225.7	243.9	328.4	406.1
IRE.	11.2	25.4	30.9	38.8	72.5	60.4	115.0	134.2	134.1	171.0	203.1	247.4
İTA.	37.6	89.6	29.0	156.3	194.4	207.1	235.1	221.2	368.5	381.6	462.2	539.2
COK.	-	-	0.1	0.3	0.4	0.6	1.1	0.3	0.5	1.4	1.4	1.7
HOL.	12.9	8.1	14.6	11.1	5.1	14.3	9.0	12.6	14.1	16.2	50.6	52.1
ING.	66.2	102.3	89.5	201.9	159.7	195.4	278.3	244.9	610.2	334.7	596.2	595.4
TOPLAM	246.4	316.2	284.8	595.7	735.2	745.0	905.6	890.9	1 606.3	1 410	2 321.3	2 715.3

2.3.1.3. Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu-Yönlendirme Bölümü (ATGYF-Yön.Böl.)

1962 yılında kurulan ATGYF, Garanti ve Yönlendirme Bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Garanti Bölümü piyasanın işleyisi ve fiyat garantilerini sağlar. Bölgesel

(23) 1976-1985 rakamları için; İKV, Avrupa Topluluklarının Bölgesel Kalkınma Politikası, İstanbul, 1988, s. 56.
1986 rakamları için; Eurostat, Review 1977-1986, Luxembourg, 1988, s. 19.

politikalarla ilgili olarak Fon'un Yönlendirme Bölümü kullanılmaktadır. Bu Bölüm'e 1964 yılında işlerlik kazandırılmıştır.

ATGYF'nun Yönlendirme Bölümü aşağıdaki alanlarda faaliyet göstermektedir: (24)

- Üretim ve pazarlama şartlarının düzeltilmesi yoluyla tarımsal yapının iyileştirilmesi; üretim düzeyinde toprakların yeniden değerlendirilmesi ve yeni sulama projelerinin gerçekleştirilmesini, pazarlama düzeyinde ise silo, soğutma tesisleri, şarap depoları yatırımları, ürünlerin işlenmesi, süt ve et kombinaları gibi yatırımları kapsamaktadır.

- Tarım sektöründeki işgücü fazlasının yok edilmesi; bu kapsamında, 54 yaşını aşmış çiftçilerin faaliyetlerini terk etmesi hedeflenmektedir. Yaş faktörünün yanı sıra, bölgedeki çiftçi oranının, Topluluğun ortalama çiftçi oranından yüksek ve kişi başına GSYİH'nın da Topluluk ortalamasından düşük olması da gözönüne alınır.

- Topluluğun dağlık, nüfusunun gerilediği ve özel sorunu olan bölgelerinin belirli bir düzeyde ekonomik canlılığının korunmasına yönelik faaliyetlerin desteklenmesi,

- Ekonomisi tarıma dayalı Akdeniz bölgelerinin kalkındırılmasına katkıda bulunmak üzere, ürünlerin pazarlanması ve bu bölgelerdeki altyapı yatırımlarına destek sağlanması,

---

(24) "EAGGF: The European Community's Expenditure on the Common Agricultural Policy", s. y., 1984, s. 9.

- Özel faaliyet programlarının desteklenmesi; bu programlar, İtalya'nın tepelik ve dağlık yörelerinde ve Batı İrlanda'da sığır ağırlıklı hayvancılık, Grönland'da hayvancılık konularını kapsamaktadır.

- Entegre Kalkınma Programlarının desteklenmesi; tarım dışında ancak el sanatları, tarım endüstrisi gibi faaliyetleri kapsayan tarıma ilgili diğer alanların geliştirilerek bölge ekonomik canlılık katılması faaliyetlerinin desteklenmesi hedeflenmekte olup, bu entegre programlara, ATGYF'nun yanı sıra, ABKF ve ASF'da katkıda bulunmaktadır.

- Balıkçılık sektörünün modernizasyonu ve geliştirilmesi; balıkçılık filolarının modernizasyonu, eski gemilerin imhası ve yaşlı balıkçıların emekliliğe sevk edilmesi gibi faaliyetleri kapsamaktadır.

Topluluk bölgesel politikası, 1975 yılından itibaren önem kazanmış olup Topluluk mali kaynaklarının koordineli bir şekilde kullanılması hedeflenmektedir. ATGYF'nun Yönlendirme Bölümü de bu araçlar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede bölgesel politikanın başlangıç yılı olan 1975'ten 1986 yılına kadar ATGYF'nun Yönlendirme Bölümünün üye ülkelere dağılımı, aşağıda Tablo 9'da sunulmuştur.

TABLO : 9 (25)

ATGF-YÖKLENDİRME GÖLÜ, ÜLKЕ DAZINDA YARDIM DAĞILIMI
(1975-1986)

	(Milyon AHB)												
	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	Toplam
BEL.	14.2	11.1	16.6	15.7	17.1	25.3	21.7	17.7	18.1	12.9	12.4	15.5	198.3
DAN.	9.9	6.5	14.5	16	15.1	24.5	20.7	20.8	20.5	13.9	13.0	13.8	189.3
ALB.	57.9	49.9	69.7	125.1	110.5	142.2	134.1	107.1	107.7	89.3	81.0	105.1	187.6
YUN.	-	-	-	-	-	-	-	14.5	21.9	52.8	83.7	86.2	259.1
FRS.	53.8	44.7	59.3	60.5	99.4	133.4	120.8	167.4	182.0	143.9	122.3	176.7	1 364.2
IRL.	12.0	9.3	14.8	16.8	28.2	45.1	57.5	84.3	84.1	64.2	73.1	64.2	1 043.2
ITA.	66.1	37.9	34.3	31.3	35.1	97.5	78.5	125.0	103.0	127.6	175.3	167.0	1 078.8
LÜK.	1.0	0.4	2.2	1.4	0.6	1.0	2.3	1.6	0.6	3.9	1.8	2.3	18.1
HOL.	16.2	14.9	19.9	16.3	25.3	26.4	21.9	32.2	32.2	24.8	18.1	17.1	249.1
ING.	27.8	43.5	65.4	40.5	28.2	105.9	108.9	67.6	149.6	113.3	109.4	79.1	911.4
TOPLAM	258.9	218.2	296.7	323.6	403.4	601.3	565.5	638.2	719.6	646.8	600.1	726.8	6 499.1

2.3.2. Diğer Mali Araçlar

2.3.2.1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)

AKÇT'nun bölgelik politikalardaki rolü, kömür ve çelik endüstrisinin gerileyen sanayi bölgeleri içindeki yerini gözönüne alındığında daha iyi anlaşılmaktadır. Bu yardımalar,

(25) 1975-1985 rakkamları için; İKV, Avrupa Topluluklarının Bölgesel Kalkınma Politikası, s. 49. 1986 rakkamları için; Eurostat, Review 1977-1986, s. 19

AT'ının kuruluşundan 70'li yıllara kadar ekonominin motor sanayileri olan ve daha sonra krize girmiş bulunan kömür ve çelik sanayilerinin modernize edilmesine, bu bölgelerin yeniden yapılanması yoluya istihdam olanaklarının sağlanması ve işgücünün yeni iş sahalarına adaptasyonuna yönelikti.

AKÇT mekanizmaları yardım ve kredi olmak üzere iki şekildedir. Yardımlar AKÇT Antlaşmasının 54., 55., 56., 45. ve 95. maddeleri, krediler ise 54. ve 56. maddelerinde belirlenmiştir. (26)

Yardımlar, kömür ve çelik sektöründe işsiz kalınlara iş buluncaya kadar yapılan yardımları, yeniden yerlesitmeyi, yeni iş edindirmeyi, mesleki eğitimi, erken emeklilik için yapılan yardımları, geçici işsizler için yapılan yardımları kapsar. Bu yardımlar kamu bütçesinden ayrılan yardımların % 50'si kadardır.

Yardımlar kapsamında ayrıca Topluluk İçi kok kömürünün subvansiyonu ve kömür, çelik üretimi ile tüketimini artırıcı araştırmalar da bulunmaktadır.

AKÇT kredileri ise ürün fiyatlarının düşürülmesi maksadıyla sanayi kredilerini, yeni faaliyetler yaratılan işlere rekonsiyonel kredilerini ve kömür, çelik sanayinde çalışan işçilere lojman yapımı için verilen kredileri kapsar. Bu kredilerden endüstri kredileri ve rekonsiyon kredileri, proje

(26) İKV, Avrupa Topluluklarının Bölgesel Kalkınma Politikası 1975-1987, s. 72.

bedelinin % 50 oranına katılım şeklindedir. AKÇT, işçilerce lojman yapımını ise 20-25 yıl vadeli ve % 1 faizli kredilerle desteklemektedir.

2.3.2.2. Avrupa Yatırım Bankası (AYB)

Avrupa Yatırım Bankası, Roma Antlaşmasının 129. maddesi ile kurulmuştur. Roma Antlaşmasının 130. maddesinde AYB'ncı az gelişmiş bölgelerin gelişmesi için oluşturulan projelere kredi sağlanması hükmü yer almaktadır.

AYB, özellikle altyapı ve sanayi yatırımları için kamu ve özel sektörde kredi verir. Banka kredilerinin % 65'lik kısmı Portekiz, Yunanistan, İrlanda, İtalya'nın Mezzogiorno bölgesi, İspanya'nın belirli bölgeleri ve Kuzey İrlanda'ya verilmiştir. Banka, ayrıca özellikle İngiltere ve Fransa'nın gerileyen sanayi bölgelerine yardım etmektedir.

AYB'nın finansman sağlama koşulları şunlardır:

- * Projelerin minimum büyüklüğünün 2 milyon AHB olması,
- * Projenin iyi bir fizibilitesinin olması,
- * Ekonomiye doğrudan katkısı olmayan, hastane, okul, konut gibi sosyal altyapı projesi olmaması.

AYB'nin, 1958 ile 1986 yılları arasında toplam 42.100 milyon AHB'lük kredisinin 27.500 milyon AHB'lük kısmı gelişmekte olan bölgelerde kullanılmıştır.

Altyapı kredilerinin 3/4'ü ise ulaşım ve haberleşme yatırımları için kullanılmıştır.

2.3.2.3. Yeni Topluluk Aracı (YTA)

Altyapının modernizasyonu ve enerji kaynaklarının geliştirilmesi için kullanılan Yeni Topluluk Aracı 1979'dan beri mevcuttur. 2769 milyon AHB ile İtalya bu mali araçtan en fazla yararlanan ülke durumundadır. Bu meblağ, toplam kredilerin yaklaşık % 50'sini oluşturmaktadır. İtalya'yı sırasıyla Fransa, Danimarka, İrlanda ve İngiltere takip etmektedir.(27)

2.3.3. Entegre Akdeniz Programları

Entegre Akdeniz Programları, çeşitli yapısal mali araçları ve üye ülkelerde ulusal ve yerel otoriteleri sınırlı bir bölge için birleştirir. 1787/84 tüzüğünün 34. maddesi ile bu programlar düzenlenmiştir.

Entegre Akdeniz Programlarının oluşturulmasının nedenlerinden ilki, İspanya ve Portekiz'in Topluluğa katılmaları ile Yunanistan, Fransa ve İtalya'nın bu ülkelerin tarımsal ve diğer ürünlerinin rekabeti ile karşılaşmaları, diğer ise bu ülkelerin Topluluk ticaret merkezlerinden uzak, ekonomik ve

(27) Ibid., s. 85.

sosyal açıdan daha geri olmalarıdır. Sözkonusu programların başlangıç yılı 1986 yıldır ve her entegre program üç ila yedi yıl arasımda tamamlanacaktır.

Avrupa Topluluğu bu programlar için tüm mali araçları seferber etmektedir. Toplam olarak sözkonusu programlar 6.6 milyar AHB harcanacak olup, bu meblağ yapışık formardan (ABKE, ASF, ATGYF'nın Yönlendirme Bölümü), bütçenin özel bir bölümünden ve Avrupa Yatırım Bankası ile Yeni Topluluk Aracı'ndan sağlanacaktır. Finansmanın ülkelere ve bütçelere göre dağılımı tablo 10'da verilmektedir. Tabloda görüleceği üzere, Yunanistan'a bu programlar çerçevesinde 6 yıl için 1.8 milyar AHB Topluluk bütçesinden destek sağlanmaktadır.

Entegre Akdeniz Programlarından yararlanan Avrupalı nüfus 50 milyon civarındadır. Bu programlar için seçilen bölgeler, ekonomik olarak Akdeniz tarım ürünlerine (zeytinyağı, şavap, meyve, sebze gibi) en fazla bağımlı olan ve Topluluğun genişlemesiyle birlikte tarımın yeniden yapılması, ekonominin çeşitlendirilmesi ve sanayi ile hizmet sektörlerinde istihdam yaratılması sorunları ile karşı karşıya kalan bölgelerdir. Entegre Akdeniz Programları kapsamındaki bölgelerin coğrafi dağılımına ilişkin bilgiler aşağıda, Programların finansmanına ilişkin bilgiler ise tablo 10'da verilmektedir.

- Yunanistan'ın tamamı,
- Fransa'nın Languedoc - Roussillon, Korsika, Provence - Alpes - Côte d'Azur, Aquitaine ve Midipyrenees bölgeleri,
- İtalya'nın Mezzogiorno, Liguria, Toscana, Umbria ve Marches bölgeleridir.

TABLO : 10

ENTEGRÉ AKDENİZ PROGRAMLARININ FİNANSMANI(28)

(Bin AHB olarak)

	Toplam Harcama	Ulusal Katkı	Topluluk Katkısı	AYB
YUNANİSTAN (1986-92)				
Merkez ve Doğu Yunanistan	550.126	174.000	315.540	117.390
Kuzey Yunanistan	695.837	204.909	406.765	120.000
Batı Yunanistan ve Peleponnes	631.325	179.290	361.343	125.000
Ege Denizindeki Adalar	325.173	103.339	193.538	67.000
Enformasyon Teknolojisi	134.150	45.398	88.751	-
Attica	407.880	127.466	223.143	66.400
Girit	468.900	228.400	240.500	80.000
TOPLAM	3 213.391	1 062.802	1 829.581	575.790
FRANSA (1986-88)				
Aquitaine	214.340	89.510	69.180	30.000
Ardeche	50.120	17.010	12.060	7.500
Korsika	109.150	45.990	39.950	10.000
Drome	51.130	23.400	13.400	7.500
Languedoc-Roussillon	256.900	91.330	89.730	30.000
Midi-Pyrenees	247.220	83.260	66.200	40.000
Provence-Alpes-Côte d'Azur	303.890	169.800	70.080	55.000
TOPLAM	1 232.750	520.300	360.600	180.000
İTALYA (1987-88/1992-93)				
Abruzzi	131.495	54.873	55.402	85.000
Aquaculture	125.707	73.084	35.577	35.000
Basilicata	156.877	67.618	66.486	35.000
Calabria	206.282	89.372	94.615	25.000
Campania	172.460	79.859	80.233	52.000
Emilia-Romagna	153.701	54.001	46.668	15.000
Latium	103.763	48.497	40.443	40.000
Liguria	177.990	55.764	52.125	20.000
The Marches	169.156	61.258	66.970	90.000
Molise	93.402	40.140	43.063	30.000
Apulia	222.883	98.246	99.964	-
Sardinia	192.053	97.405	87.323	80.000
Sicily	231.141	108.591	107.829	35.000
Tuscany	226.578	84.876	69.886	70.000
Umbria	204.547	85.567	62.972	40.000
TOPLAM	2 568.035	1 099.150	1 009.556	652.000

(28) European File, The Integrated Mediterranean Programmes,
7/89, Luxembourg, 1989, s. 7.

Entegre Akdeniz Programları çerçevesinde aşağıda
ki konularda yardım sağlanmaktadır :

- Tarım sektöründe;
  - * Arz fazlası olmayan ürünlerin üretiminin modernizasyonu ve entansifikasyonu ve çevre koruması,
  - * Çiftçilerin gelirlerinin arttırılması için sosyal ve yapısal tedbirlerin güçlendirilmesi,
  - * Tarımsal bilginin dağılımı ve aynı zamanda kırsal altyapının modernizasyonu.
- Sanayi ve hizmet sektörlerinde;
  - * Küçük ve orta büyülükteki işletmelerin teşekkülü ve geliştirilmesi,
  - * Küçük sanayi kuruluşlarının oluşturulması,
  - * Turistik altyapı ve turizmin-teşviki,
  - * Ekonominin her sektörü için teknik yardım ve araştırma için destek, özellikle ulaşım ve enerji sektörlerinde olmak üzere ekonomik altyapının güçlendirilmesi,
- Beşeri kaynaklar alanında;
  - * Özellikle gençler ve kadınlar için olmak üzere mesleki eğitim faaliyetleri,
  - * Entegre eğitim hizmetlerinin kurulması,
- Bazı Entegre Akdeniz Programları ile balıkçılık sektörü için de destek sağlanmaktadır.

3. 1992 İÇ PAZARININ AT BÖLGESEL POLİTİKASI ÖZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.1. AVRUPA TOPLULUĞUNDAN İÇ PAZARIN OLUŞTURULMASI

Avrupa Topluluğuna üye ülkeler, hala oniki bölünmüş pazar durumundadırlar. Ancak her yönden bütünlüksüz, 320 milyon-luk tek bir Avrupa pazarı, yeterli büyüklükte bir pazar oluşturabilir ve ABD ve Japon pazarları ile rekabet edebilir. Örneğin, araştırma faaliyetlerine Topluluk'ta Japonya'nın yaptığı harcama kadar harcama yapılmaktadır. Pek çok araştırma faaliyetinin farklı Topluluk ülkelerinde ayrı ayrı yapılması nedeniyle, tekerler oluşmaktadır ve kaynak israfına yol açılmaktadır. Nitekim, İngiltere, Fransa, Almanya aynı proje üzerinde ayrı ayrı çalışmakta ve aynı sonuçlara ulaşmaktadır. Tek bir pazarın oluşturulmamasının maliyeti Üzerine yapılan tahminler, bu maliyetin 200 milyar AHB civarında olduğu sonucunu vermektedir. (29) Bu kaybın önlenmesine yönelik olarak, AT Komisyonu, 1985 yılında bir "Beyaz Kitap" yayınlanmış ve gerekli olan programı bir zaman çizelgesi ile birlikte oluşturmuştur. Sözkonusu program mevcut tüm fiziki, teknik ve mali engellerin kaldırılmasını hedeflemekte ve bu amaçla 300'ün üstünde mevzuat önerisini sunmaktadır. Böylece 1992'de İç Pazarın tamamlanması hedeflenmektedir. Bu engellerden fiziki engellerin kaldırılması; Topluluk içi sınırlardaki kişi ve mal kontrolleri ile gümrük ve polis denetimlerinin azaltılmasını, Avrupa pasaportunun artan şekilde kullanımının yaygınlaştırılmasını içerir. Teknik engeller kapsamında ise; farklı standartlar

(29) Paola Cecchini, The Challenge 1992-The Benefits of a Single Market, Hants, 1988, s. xviii.

Üzerine Üye Ülkelerdeki mevzuat farklılıklarının uyumlaştırılması bulunmaktadır. Üye Ülkeler arasında güvenlik, sağlık, çevre gibi standartlardaki farklılıklar, malların maliyetleri üzerinde de farklılığa yol açmaktadır. Bu nedenle teknik uyumlaştırma gerekmektedir. Mali engellerin kaldırılması ise; dolaylı vergilerin tüm Üye Ülkeler arasında uyumlaştırılmasını kapsamaktadır.

Bu suretle, 1992 yılı için hedeflenen Üye Ülkeler arasında fiziki, teknik ve mali engellerin kaldırılması ile İç Pazarın oluşturulması gerçekleştirilecektir.

3.2. İÇ PAZARIN TOPLULUK AZ GELİŞMİŞ BÖLGELERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile ortaya konan Toplulukta tek bir pazarın oluşması, artan rekabeti ve ölçek ekonomilerini birlikte getirecektir. Ekonomik faaliyetler, ölçek ekonomilerinin ve maliyet indirimlerinin en iyi gerçekleşeceği sınırlı bir kaç yerleşim yerinde yoğunlaşacaktır. Bu husus ise halen geri kalmış durumdaki bölgeleri önemli ölçüde etkileyebilecektir. Bir yandan Topluluk GSMH'sında artış beklenirken, diğer yandan, piyasa güçlerinin ekonomik faaliyetleri Topluluğun gelişmiş bölgelerine kaydırması nedeniyle, Topluluk genelinde kazanılanlar, zayıf bölgelerin aleyhine dönebilecektir.

İç Pazarın oluşması, Topluluğun tarıma dayalı geri kalmış bölgeleri ve sanayii gerileyen bölgelerini (Topluluk içindeki geri kalmış bölgeler bu şekilde ikiye ayrılmaktadır) farklı şekillerde etkileyecektir. İlk aşamada İç Pazarın oluşması ile

ekonomisi tarıma dayalı bölgelerin henüz sanayileri gelişmediği için kaybedecekleri çok az şey vardır. Bu bölgeler ancak, orta ve uzun dönemde modern ekonomik faaliyetleri çekmekte güçlükle, karşılaşacaklardır. Sanayii gerileyen bölgeler incelendiğinde ise, bu bölgelerin daha dinamik sanayilere doğru yeniden yapılanmada zorluklarla karşılaşıkları ve modern sanayi için genellikle cazip bölgeler olamadıkları görülmektedir. Söz konusu bölgeler, İş Pazarın oluşmasından yararlanabilmek için ne yeterli donanıma, ne de eczacılık, bankacılık, enformasyon teknolojisi gibi İş Pazarın bütünlüğüyle en çok etkilenecek sektörlerle sahip bölgeler değildir. Diğer yandan, bu tip bölgelerin söz konusu sektörlerdeki mevcut sanayileri ölçek ekonomileri nedeniyle daha gelişmiş bölgelere kayabilecektir.(30)

Avrupa Komisyonu Bölgesel Politikalar Genel Müdürü Eneko Landaburu'nun bu konudaki yorumu da Topluluğun doğu ve güneyindeki firmaların yerel altyapı yetersizlikleri nedeniyle 1992'nin avantajını yeteri kadar elde edemeyecekleri ve tek pazarın sanayii Milano, Londra ve Frankfurt altın üçgeni içinde yoğunlaştıracağı yönündedir.(31)

Sınırların kalktığı tek bir pazarda rekabetin önemli ölçüde artması ile, işletmelerin başarısı ya da başarısızlığı

---

(30) PA-Cambridge Economic Consultants, "The Regional Impacts of Policies Implemented in the Context of Completing Internal Market," Brüksel, 1988, s. 22.

(31) "The Budget-Buster of the 1990's," The Economist, 15 July 1989, s. 24.

bulundukları bölgelerin diğer bölgelere göreceli avantajına bağlı olarak farklılık gösterecektir. Pazar güçlerinin işlemesine izin verilmesi görüşünü savunanlarca varıflı işgünün temini, ürünlerin pazara ucuz ve hızlı bir şekilde ulaştırılması olanaklarının varlığının bölgelere avantaj sağlayacağı iddia edilmektedir. Böylece işgücü ve sermaye, doğal olarak pazar içinde en avantajlı bölgelere akacaktır. Bu görüşe ekonomik ve siyasi olarak çıkışmaktadır. Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde bu hareketlilik nereye kadar istenmektedir? Merkezdeki bölgelerin daha fazla iktisadi faaliyetleri çekmelerinin bir sınırı vardır. Birincisi Avrupa'nın merkezi bölgeleri halihazırda hava kirliliği, trafik sıkışıklığı, konut stokunda yetersizliklerle karşı karşıyadırlar. İkincisi demir-çelik, tekstil, gemi yapımı gibi gerileyen sanayi bölgelerinde (ki bu bölgeler Avrupa'nın merkezi bölgeleridir) daha fazla ekonomik aktivitenin yoğunlaşması ras-yonel değildir. Eski ve yetersiz sanayi yapısı, işsizlik, göç sorunu, yatırımları çekmedeki zorluklar bu tip bölgeleri zaten zorlamaktadır. Üçüncü olarak ise, gelişen yeni teknolojiler ile birlikte, özellikle haberleşme sektöründeki gelişmelerle (satelit bağlantıları), çevre bölgelerdeki işletmeler de merkez bölgelerdeki işletmeler kadar rekabet edebilir özellikler kazanmaktadır.

Ekonomik faaliyetlerin belirli bölgelerde yoğunlaşmasının istenmemesinin diğer bir nedeni de siyasetidir. Avrupa Tek Senedi 1992'de tek bir pazarın oluşturulması hedefinin yanısıra, Topluluk içindeki ekonomik ve sosyal birliği gerçekleştirmeye hede-

fini de içermektedir. Bu da, bölgeler arasında artan farklılıkların giderilmesi anlamını taşırı ki bu durumda bölgesel politika önem kazanmaktadır ve kuvvetlendirilmek durumundadır. Avrupa Tek Senedi'nde ekonomik ve sosyal birlikle ilgili maddeleri 130 A, B, C, D ve E maddeleridir. Tek Senedin bu maddelerinde belirlenen hedeflere erişilmesi için, mevcut yapısal fonlarda reform yapılması gündeme gelmiş ve 2052/88 sayılı ve 24.6.1988 tarihli "Yapısal Fonların Amaçları ve Etkinliği ile Fonların Faaliyetlerinin Birbirleri, AYB ve Diğer Mevcut Mali Araçlar Arasındaki Koordinasyonu" isimli Konsey tüzüğü onaylamıştır.

3.3. YAPISAL FONLARIN İŞLEYİŞİNDE REFORM

Yapısal fonlardaki改革u düzenleyen mevzuat, adı geçen 2052/88 sayılı çerçeve tüzük ve bu çerçeveye tüzüğün ABKF, ASF ve ATGYF-Yön.Blı. için uygulama esaslarını belirleyen uygulama tuzükleridir. Bunlar;

- 2052/88 sayılı ve 24.6.1988 tarihli çerçeve tüzük, (32)
- 4253/88 sayılı ve 19.12.1988 tarihli tüzük, (33)
- 4254/88 sayılı ve 19.12.1988 tarihli tüzük, (34)
(ABKF Üzerine)
- 4255/88 sayılı ve 19.12.1988 tarihli tüzük, (35)
(ASF Üzerine)
- 4256/88 sayılı ve 19.12.1988 tarihli tüzük (36)
(ATGYF-Yön.Blı. Üzerine)

(32) OJ L 185, 15.7.1988, s. 9.

(33) OJ L 374, 31.12.1988, s. 1.

(34) Ibid., s. 15.

(35) Ibid., s. 21.

(36) Ibid., s. 25.

3.3.1. Çerçeve, Reform Tüzük (2052/80)

Yukarıda bahsedilen tüzükler arasındaki çerçeve tüzük 5 temel hedef belirlemektedir. Bu hedefler aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Birinci Hedef: Bu hedef için yararlanılacak yapısal fonlar, ABKF, ASF ve ATGYF'nun Yönlendirme Bölümüdür. Bu fonlar geri kalmış bölgelerin yapısal düzenlemesi ve gelişmelerinin teşviki için kullanılacaktır.

Birinci hedef kapsamında yardım alacak Topluluk bölgeleri; son üç yıl içinde satınalma gücü paritesine göre hesaplanan GSMH'sı Topluluk ortalamasının % 75'inden düşük olan "NUTS II düzeyi" bölgeleridir.(37) Bu şekilde hesaplanan ve birinci hedef kapsamında olan bölgeler :

- Yunanistan'ın tamamı,
- Portekiz'in tamamı,
- İrlanda'nın tamamı,
- İtalya'nın Abruzzi, Basilicata, Calabria, Campania, Molise, Apulia, Sardunya, Sicilya bölgeleri,

---

(37) Toplulukta bölgelerin tanımı, bölgelik istatistikler için tek bir referans çerçeve sağlanması amacıyla üye ülkeler ve Eurostat arasında onaylanan "Nomenclature of Territorial Units for Statistics-NUTS" bazına oturtulmuştur. Bu şekilde üç düzeyde bölge ayırımı vardır.

NUTS I düzeyi : 64 AT bölgesi
NUTS II düzeyi : 167 temel idari bölge
NUTS III düzeyi : NUTS II düzeyi bölgelerinin 824 adet bölgeye ayrılması ile oluşan bölgelerdir.

- İspanya'nın Andalusia, Asturyas, Castillaay Leon, Castilla-La-Mancha, Ceuta-Melilla, Valencia, Extremadura, Galicia, Kanarya Adaları, Murcia bölgeleri.
- Fransa'nın deniz aşırı departmanları ve Korsika,
- İngiltere'nin Kuzey İrlanda bölgesidir.

Bu liste 5 yıl süre ile geçerlidir. ABKF'nun % 80'i bu amaç kapsamında kullanılacaktır.

İkinci Hedef: Bu hedef kapsamında kullanılacak yapısal fonlar, ABKF ve ASF'dur ve sanayisi gerileyen bölgeler için kullanılacaktır.

İkinci hedef kapsamındaki bölgelerin, istihdam istatistiklerine dayandırılarak listesi hazırlanacaktır. Bu listedeki bölgeler aşağıdaki koşullara uyan "NUTS III düzeyi" bölgeleri olacaktır.

- Son üç yıl içindeki ortalama işsizlik oranı, Topluluk ortalamasından % 15 daha fazla olan,

- 1975 yılından itibaren herhangi bir referans yılında, toplam istihdam içinde sanayideki istihdamı, Topluluk ortalamasına eşit ya da aşmiş olan,

- Geçmiş yıllarda mukayese edildiğinde, sanayi alanındaki istihdamda belirgin bir düşüş olan bölgelerdir.

ABKF'nun % 15'luk kısmı bu amaç için sanayisi gerileyen bölgelere harcanacaktır.

Üçüncü ve Dördüncü Hedefler: Bu hedefler için kullanılacak fon yalnızca ASF'dur. ASF'dan Üçüncü hedef kapsamında uzun dönemli işsizlik ile mücadelede, dördüncü hedef için ise gençlerin mesleki entegrasyonunun sağlanması'ndan yararlanılacaktır. Bu konularla ilgili planlar Üye Ülkelerce Komisyon'un inceleme ve değerlendirmesine sunulacaktır. Üçüncü ve dördüncü hedefler bölgesel politikalar kapsamında değildir.

Beşinci Hedef: Yapısal Fonlarda reform yapan yeni düzenleme ile oluşturulan beşinci hedef, Ortak Tarım Politikasının Reformuyla ilgilidir ve ikiye ayrılır :

Hedef 5 (a) : ATGYF'nun Yönlendirme Bölümü kapsamında nadir ve tarımsal yapının düzeltilmesinin hızlandırılması ile ilgilidir.

Hedef 5 (b) : ATGYF'nun Yönlendirme Bölümü, ABKF ve ASF'nu içermektedir ve kırsal alanların gelişmesinin teşviki ile ilgilidir. Bu bölüm bölgesel politikalar kapsamında nadır. ABKF'nun % 2.5'luk kısmı, kırsal alanların gelişmesinin teşviki için harcanacaktır.

3.3.2. Uygulama Tüzükleri

Sözkonusu çerçeve tüzüğe dayanılarak çıkarılan uygulama tüzükleri, yapısal fonların uygulama detaylarını

belirlemektedirler. Bu uygulama tüzükleriyle bölgesel planlar ve Topluluk Destek Çerçeveleri, anahtar elemanlar haline gelmektedir. Bu tüzüklerde göre Üye Ülkeler Topluluktan yardım alabilmek için bölgesel planlarla Komisyona başvuracaklar ve Komisyon bu planları temel alarak, her Üye Ülke için Topluluk Destek Çerçeveini geliştirecektir. Bölgesel planlar ve Topluluk Destek Çerçevelarının nasıl işlediği aşağıda özetle açıklanmaktadır.

3.3.2.1. Bölgesel Gelişme Planları

Bölgesel planlar, ilgili milli, bölgesel veya Üye Ülke tarafından tayin edilen diğer otoritelerce hazırlanacak olup, daha sonra Komisyon'a sunulacaktır.

Hedef 1 ve 5 (b) kapsamındaki planlar 5 yıllık, hedef 2 kapsamındaki planlar 3 yıllık bir süreyi kapsayacaktır ve talep edildiği takdirde, Komisyon'dan plan hazırlama aşamasında teknik yardım da sağlanabilecektir.

Hedef 1 ile ilgili planlar, NUTS II düzeyinde bir bölgeyi kapsayacaktır. Ancak Üye Ülkeler özel koşullarda birden fazla bölgeyi kapsayan planlar da hazırlayabilirler. Ayrıca planlar, gürleyen sanayi bölgelerinin dönüşümü, kırsal alanların kalkınması ile istihdam ve mesleki eğitimle ilgili tedbirleri de içerecektir. Hedef 2 ve hedef 5 (b) ile ilgili planlar, NUTS III düzeyinde bir ya da daha fazla bölgeyi içerecektir. Ayrıca planlarda istihdam ve mesleki eğitim tedbirlerinin yer olması gerekmektedir.

Üye ülkelerce sunulan planlar şu detayları içerecektir:

- * Üye ülkenin öncelikleri ve buna göre uygulanacak faaliyetler,
- * Bölgenin sosyo-ekonomik durumu,
- * Kalkınma stratejisinin tanımı,
- * Topluluk mali kaynaklarından nasıl yararlanılacağı ve ulusal mali katkılarlarındaki bilgiler.

3.3.2.2. Topluluk Destek Çerçeve (TDÇ)

Yukarıda açıklanan planlar temel teşkil edilerek ve ulusal, bölgesel ve yerel ortaklarla daimi bir diyalog içerisinde AT Komisyonunca, yardım alacak bölgeler için Topluluk Destekleme Çerçeveleri hazırlanacaktır.

Söz konusu Topluluk Destekleme Çerçeve;

- * Topluluk mali yardımı için öncelikleri,
- * Mali yardımın şeklini,
- * Topluluk katkısını kapsayan endikatif bir finansman planını,
- * Ulusal, bölgesel ve yerel otoriteler tarafından yapılacak katkı ile ilgili tahminleri içerecektir.

Komisyonun TDÇ'lerine ilişkin kararı Topluluk Resmi Gazetesinde bir deklarasyon olarak yayınlanacaktır.

1989-1992 yıllarını kapsayan ilk dönem TDÇ'leri onaylanmış olup, hedef 1 için kabul edilen TDÇ'lerin öncelikli sektörleri ve sağlanan mali yardım, üye ülkelere göre Tablo 11'de sunulmuştur.

TABLO : 11 (38)
TOPLULUK DESTEK ÇERÇEVELERİ

Miktar (Milyon AHB)	Sektorler
İSPANYA 9779	Altyapı, sanayi, turizm, tarımın ve kırsal çevrenin geliştirilmesi, beşeri kaynakların geliştirilmesi.
FRANSA 888	Altyapı, sanayi, turizm, tarımın ve kırsal çevrenin geliştirilmesi, beşeri kaynakların geliştirilmesi.
İRLANDA 3672	Tarım, balıkçılık, ormancılık, turizm, kırsal çevrenin ve altyapı ile beşeri kaynakların geliştirilmesi,
İTALYA 7443	Altyapı, sanayi, turizm, tarımın ve kırsal çevrenin geliştirilmesi, ekonomik faaliyetler için altyapı ve beşeri kaynakların geliştirilmesi.
PORTEKİZ 6958	Kalkınmaya doğrudan etkisi olan ekonomik altyapı, verimli yatırımlar, beşeri kaynaklar ile tarımsal rekabetin geliştirilmesi ve kırsal kalkınma, yeniden yapılandırma ile yerel potansiyelin geliştirilmesi.
İNGİLTERE 793	Kuzey İrlanda için, sosyal ve fiziksel çevrenin geliştirilmesi, sanayinin çeşitlendirilmesi ve güçlendirilmesi, ticaret, tarım ve turizm ile beşeri kaynaklarının geliştirilmesi.

Yunanistan'ın 1989-92 yılları arasında hedef 1 kapsamında alacağı yardım 6 667 milyon AHB'dir. Ancak TDÇ'si henüz onaylanmadığı için yukarıdaki listede yer almamaktadır.

(38) CEC, 23rd General Report on the Activities of EC 1989,
Luxembourg, 1990, s. 210.

Hedef 2 için onaylanan TDÇ'leri 9 üye ülkeyi ve 60 bölgeyi kapsamaktadır. Hedef 2 için 1989-1991 dönemi ile ilgili olarak onaylanan TDÇ'lerinin üye ülkelere göre miktarları şöyledir:

Belçika : 195 milyon AHB
Danimarka : 30 milyon AHB
Almanya : 355 milyon AHB
İspanya : 735 milyon AHB
Fransa : 700 milyon AHB
İtalya : 265 milyon AHB
Luxemburg : 15 milyon AHB
Hollanda : 95 milyon AHB
İngiltere : 1.510 milyon AHB

Genel olarak da bu hedef kapsamında yardım alacak öncelikli sektörler :

- Verimli faaliyetlerin teşekkülü ve yaygınlaştırılması için gerekli koşulların geliştirilmesi,
- Yerel potansiyelleri kullanarak yeni işyerlerinin açılması,
- Çevrenin geliştirilmesi,
- Turizmin teşviki,
- Araştırma ve geliştirme faaliyetleri (A&G)'nin ve mesleki eğitimin desteklenmesi,
- Sınır işbirliğinin geliştirilmesidir.

3.3.2.3. Yapısal Fonlardan Yardım Nasıl Sağlanır?

Yapısal fonlardan yardım için başvurular, milli, bölgesel, yerel otoritelerce hazırlanacak olup, bu başvurular aşağıdaki hususları içerecektir:

- * Önerilen faaliyetin tanımı,
- * Kapsamı,
- * Coğrafi durumu,
- * Özel hedefler,
- * Uygulamadan sorumlu birimler,
- * Finansman planı.

Komisyon bu başvuruları inceleyecek ve altı ay içinde fonlardan yardımın sağlanması konusunda bir karara varacaktır.

Fonlardan toplam maliyetleri 15 milyon AHB'nin üzerinde olan büyük altyapı projeleri için ve toplam maliyeti 10 milyon AHB'nin üzerinde olan büyük yatırım projeleri için mali yardım sağlanır. (39)

Hedef 1 kapsamındaki bölgelere fonlardan yardım sağlanması için programın toplam maliyetinin en az 100 milyon AHB olması ve programın yıllık ortalama maliyetinin 15 milyon AHB'den az olmaması gerekmektedir. (40)

(39) OJ L 374, 31.12.88, s. 7.

(40) Ibid.

3.3.2.4. Yardım Alacak Sahalar
(ABKF, ASF, ATGYF Yön. Bl.)

Yapısal fonlardan hangi sahalara yardım sağlanabileceği ABKF, ASF ve ATGYF-Yön.Bl. için ayrı ayrı aşağıda verilmektedir.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF)

ABKF'dan aşağıda belirtilen konuların finansmanına katkıda bulunulacaktır. (41)

- * Altyapı yatırımları,
- * İstihdam yaratıcı verimli yatırımlar,
- * Küçük ve orta ölçekli işletmelerin faaliyetlerini destekleyerek, yerel potansiyellerin geliştirilmesine yönelik tedbirler ki, bu kapsamında teknoloji transferi için finansman sağlama, sermaye piyasalarına girişlerin geliştirilmesi, yatırımlara doğrudan yardım, firmalara özellikle işletme konusunda hizmet için yardımlar bulunmaktadır.
- * Özellikle üye ülkelerin sınır bölgeleri için, Topluluk çapında bölgesel kalkınma kapsamında planlanan faaliyetler,
- * Çevre koruması amacıyla altyapı yatırımı ve verimli yatırımlar.

(41) Ibid., s. 15.

Avrupa Sosyal Fonu (ASF)

ASF'nun finansmanına katkıda bulunduğu hedef 3
ve 4 kapsamındaki programlar;

- * 12 aydan fazla süreyle işsiz olan 25 yaşın üstündekilerin mesleki entegrasyonu yoluya uzun dönemli işsizlikle mücadele amaçlı programlardır.

Hedef 1, 2 ve 5 (b) kapsamındaki tedbirler;

- * Mesleki eğitimi kolaylaştmaya ve
- * İşsizler, KOBİ'de istihdam edilenler ve işsizlikle tehdit edilenler için yeni istihdam olanakları geliştirmeye ve iş istikrarını teşviké yönelik tedbirlerdir.

Yalnızca hedef 1 kapsamındaki faaliyetler ise;

- * Çıraklık kontratı altında olanların eğitimi,
- * Ulusal orta dereceli mesleki eğitim sistemleri altında eğitilen kişiler için olan faaliyetlerdir. (42)

---

(42) Ibid., s. 22.

Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonunun -
Yönlendirme Bölümü (ATGYF-Yn.B1.)

ATGYF Yn.B1.'den aşağıdaki faaliyetlere yardım sağlanabilir; (43)

* Özellikle ortak tarım politikasına reform getirmek amacıyla, tarım, orman ve balıkçılık ürünlerinin pazarlanması ve işletilmesi ile ilgili alanlar da dahil olmak üzere tarımsal yapıların güçlendirilmesi ve yeniden organize edilmesine ilişkin projeler,

* Tarımsal Üretimde değişikliğin sağlanması ve çiftçilik için alternatif faaliyetlerin geliştirilmesinin teşvik edilmesine ilişkin projeler,

* Çiftçilerin hayat standardının yükseltilmesine ilişkin projeler,

* Kırsal kesimlerdeki sosyal yapının iyileştirilmesinin desteklenmesine, çevrenin ve kırsal bölgelerin korunması (başka tedbirlerin yanında tarımla ilgili doğal kaynakların muhafaza edilmesine) ve doğal handikapların tarım üzerindeki etkilerinin telafi edilmesine ilişkin projeler.

(43) OJ L 185, 15.7.1988, sv. 16.

3.3.3. Reform Tüzük ile Getirilen Yenilikler

Yapısal fonlardaki reform ile getirilen yenilikler arasında aşağıdaki sayılanlar en önemlileridir.

- * 1993 tarihine kadar yapısal fonların ikiye katlanması,
- * Kaynakların en az gelişmiş belirli bölgelerde yoğunlaşması,
- * Projelerin yerini daha ziyade programlara bırakması,
- * Programların uygulanması ve hazırlanması esnasında Üye ülkeler, bölgesel ve yerel düzeyler arasındaki ortaklık ilişkisinin başlatılması,
- * Topluluk katılımının Üye Ülke katkılarını tamamlayıcı nitelikte olması,
- * Avans ödemelerinde daha fazla esneklik sağlanması,
- * İşlemlerin hızlandırılmasının sağlanmasıdır.

Adı geçen hususlar aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

3.3.3.1. Yapısal fonların ikiye katlanması

Yapısal fonların işleyişinde yapılan reform ile getirilen en önemli yenilik 1992 yılında fonların ikiye katlanmasıdır. 1988 yılında 7.7 milyar AHB olan fonların miktarı 1992 yılında 12.9 milyar AHB'ne yükselecektir. Bu artış müteakip yıllarda da devam edecek olup, 1993'de ortalama 14.5 milyar AHB'ni bulacaktır.

Yapısal fonların 1987-1993 yılları arasındaki dağılımını aşağıda verilmektedir.

TABLO: 12 (44)

YAPISAL FONLAR

(Milyar AHB)

Yıllar	Dağılım
1988	7.7
1989	9.0
1990	10.3
1991	11.6
1992	12.9
1993	14.5

Fonların hedeflere ve yıllara göre dağılımı ise Tablo 13'de yer almaktadır.

(44) J.Van Ginderachter, "La Reforme Des Fonds Structurels," CEC, JVG/md/1b/1989, §. y., 1989, s. 3.

TABLO : 13 (45)

FONLARIN DAĞILIMI

(Milyar AHB)

	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Hedef 1	5,6	6,4	7,3	8,2	9,2	
Hedef 2	1,0	1,1	1,3	1,4	1,5	
Hedef 3 ve 4	1,3	1,4	1,5	1,6	1,6	
Hedef 5 (a)	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	
Hedef 5 (b)	0,3	0,4	0,5	0,7	0,9	
Toplam	8,7	10,0	11,3	12,6	14,1	
Geçici tedbirler ve yeni faaliyetler (1989 - 1993)				1,6		
Genel Toplam	7,7	9,0	10,3	11,6	12,9	14,5

Hedef 1 bölgelerine 1989-1993 yılları arasında ayrılan 38,3 milyar AHB'nın üye ülkelere göre dağılımı Tablo 14'de verilmektedir. (2,1 Milyar AHB'ı Topluluk İstiyatlarında hazırlanan programlar içini ayırlıyor.)

TABLO : 14 (46)

FONLARIN ÜYE ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

ÜLKELER	Milyon AHB	%
İSPANYA (İspanya'nın çok geniş bir bölümü için)	9 779	32,6
İTALYA (Mezzogiorno ve adalar için)	7 443	24,5
PORTEKİZ (Tüm ülke için)	6 958	17,5
YUNANİSTAN (Tüm ülke için)	6 667	16,2
İRLANDA (Tüm ülke için)	3 672	5,4
FRANSA (Korsika ve denizaltı dept. için)	3 888	2,1
İNGİLTERE (Kuzey İrlanda için)	793	1,7

(45) Ibid.

(46) "Regional Policy: The Allocation of Community Funds,"
Agence Europe, No. 5098, 27.9.1989, s. 11.

Bu dağılıma üye ülkelerin bazı itirazları olmuştur. AT Komisyonu'na Fransa, Denizaşırı Departmanlarına ayrılan miktarın arttırılmasını, İngiltere, Kuzey İrlanda'ya ayrılan miktarın yetersiz olduğunu, İtalya, İspanya'ya ayrılan miktarla kendisi arasındaki farkın çok fazla olduğunu bildirmiştir. Bölgesel politikalar ile ilgili Komiser Bruce Millan ise bu eleştirlere, kaynakların dağılımının, sunulan planlara ve ilgili bölgelerin yapısal problemlerinin ağırlığına göre yapıldığı yönünde yanıt vermiştir.

3.3.3.2. Yapısal Fonların Belirli Bölgelerde Yoğunlaşması

Yapısal fon kaynaklarının önemli bir bölümünü yardıma en çok ihtiyacı olan en az gelişmiş bölgelerde, yani hedef I kapsamında yoğunlaşacaktır. ABKF'nun % 80'i, hedef I'e tahsis edilecektir. Bu oran ilk beş yıl için % 85 olacaktır.(47) ASF ve ATGYF'nun da bu bölgelere katkılarının % 80 olması için önemli çabalar sarf edilmiş ancak ASF'ndan uzun dönemi işsizlik ve gençlerin mesleki eğitimi için, ATGYF'nun Yönlendirme Bölümünden de ortak tarım politikasındaki reform ve kırsal kalkınmanın teşviki için ayrılmazı gereken önemli paylar olduğu gözönünde alınarak, tüm yapısal fonların % 60'unın az gelişmiş bölgeler için ayrılmışının uygun olacağı karara bağlanmıştır.(48) (Bu oran içinde ABKF'nun payı % 80'dir)

---

(47) OJ L 185, 15.7.1988, s. 17.

(48) J. Van Ginderachter, s. 5.

Kaynaklarının ilk 5 yıl için % 85'ini, daha sonraki yıllar için de % 80'ini az gelişmiş bölgelere tahsis edecek olan ABKE'nin üye ülkelere ve hedef 1, 2 ve 5 (b) arasındaki beş yıllık kaynak dağılımı yüzde olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir.

TABLO : 15 (49)
ABKE'NUN ÜYE ÜLKELERE VE HEDEFLERE GÖRE DAĞILIMI

	Hedef 1 Bölgeleri	Hedef 2 Bölgeleri	Hedef 5(b) Bölgeleri	Toplam
	% 80	% 15	% 5	% 100
BELÇİKA	-	4,3	1,2	0,7
DANİMARKA	-	0,4	0,7	0,1
ALMANYA	-	8,9	27,5	2,7
YUNANİSTAN	16,2	-	-	13,0
İSPANYA	32,6	20,7	7,2	29,5
FRansa	2,1	18,3	37,2	6,3
İRİLANDA	5,4	-	-	4,3
İTALYA	24,5	6,3	16,4	21,4
LUXEMBURG	-	0,2	0,1	0,04
HOLLANDA	-	2,6	2,2	0,5
PORTEKİZ	17,5	-	-	14,0
İNGİLTERE	1,7	38,3	7,5	7,5
	% 100	% 100	% 100	% 100

(49) Ibid.

3.3.3.3. Projelerin Yerini Programlara Barakması

Yapısal fonlardaki reformla getirilen diğer önemli bir değişiklik ise yapılan yardımın bundan böyle küçük projelere değil, programlara ve büyük projelere yönelik olmasıdır. Son bir kaç yılda proje bazında olan yardımlar, entegre program bazında olmaya başlamışsa da yapısal fonlardaki reform ile bu daha da yaygınlaşacak ve yerleşecektir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, tek tek projelerin onbinler düzeyindeki büyük rakamlara ulaşması ve proje detaylarının Komisyon memurlarının mesailerinin büyük bir kısmını alması, diğeri ise tek tek küçük projeler için fonlar arasında koordinasyonun sağlanmasıdır. Bu nedenle programlara öncelik tanınması amaçlanmıştır.

Programlara ağırlık verilmesi ile birlikte, üye ülkelerden düzenli olarak bölgelerinin gelişimi ile ilgili genel planlarını hazırlamaları ve Komisyon'a göndermeleri istenmektedir. Komisyon da üye ülkeler için Topluluk fonlarından nasıl "yararlanılacağını belirten Topluluk Desik Çerçeveşini (TDÇ) hazırlayacaktır.

3.3.3.4. Yapısal Fonların Ortaklık Özelliği

Reformun diğer bir özelliği de Topluluk, üye ülke ve üye ülke bölgesel ve yerel otoriteleri arasındaki ortaklığun önem kazanmasıdır. Adı geçen tarafların her biri birbirleri ile yakın bir işbirliği içinde ortaklaşa çalışacaklardır. Bu

ortaklık, programların hazırlığı, finansmanı, kontrolü ve değerlendirilmesini kapsayacak şekilde olacaktır. Sözkonusu ortaklık demokratik katılımı ve verimliliği artıracaktır. Bu ortaklık için, üye ülkeler, kendi yerel ve bölgesel muhataplarının (düzeylerinin) en uygun şekilde bölgesel gelişme planlamasına nasıl katılabileceklerini belirleyeceklerdir.

3.3.3.5. Yapısal Fonların Tamamlayıcılık Özelliği

Yapısal fonlardaki reformun getirdiği bir diğer yenilik ise, Topluluk yardımının ulusal katkıları tamamlayıcı nitelikte olacağıdır. Topluluk tarafından sağlanacak parasal yardım, üye ülke hükümetinin bu iş için harcayacağı meblağa bir katkı niteliğinde olacaktır.

4. TÜRKİYE'NİN GENEL VE BÖLGELERARASI EKONOMİK VE SOSYAL DURUMU, POLİTİKALAR, MALİ ARAÇLAR

4.1. TÜRKİYE'NİN GENEL EKONOMİK VE SOSYAL DURUMU

Türkiye'de ithal ikamesine dayalı içe dönük sanayileşme politikası yerine 1980'den sonra dışa açılma ve serbest rekabet politikası ve ihracatın öncülük ettiği bir sanayileşme politikası benimsenmiştir.

1983 yılı sonundan itibaren kambiyo rejimini serbestleştirilen, ithalatta liberalizasyonu artıran ve önemli ölçüde ihracatı destekleyen politikalara ağırlık verilmiştir. Bu politikaların izlenmesi ile de hızlı ekonomik gelişme elde edilmiştir. Kalkınma hızı 1988'lere kadar yüksek seyretmiştir. GSMH'daki artış oranının 1980 ile 1989 arasındaki durumu aşağıdaki tablo 16'dadır.

TABLO : 16 (50)

GSMH'DAKİ ARTIŞ

YIL	GSMH % Artış
1980	- 1.1
1981	4.1
1982	4.5
1983	3.3
1984	5.9
1985	5.1
1986	8.1
1987	7.4
1988	3.7
1989	1.7

(50) Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye Temel Ekonomik Göstergeler, Ankara, Nisan 1990, s. 3.

GSYİH'nin 1970'den 1990'a kadarki yüzde artışının Topluluk ve Topluluğa son katılan üç ülke ile mukayesesi table 17'de verilmiştir.

TABLO : 17 (51)

MUKAYESELİ OLARAK GSYİH'DEKİ ARTIŞ

	1970-75	1975-80	1980-85	1986	1987	1988	1989	1990
AT 12	3.0	2.6	1.4	2.6	2.8	3.8	3.4	3.1
Yunanistan	5.0	5.1	0.9	1.3	-0.6	3.9	3.5	2.7
İspanya	5.2	2.1	1.4	3.5	5.5	5.0	4.7	4.0
Portekiz	4.1	4.1	1.1	4.3	4.7	3.9	4.6	4.4
Türkiye(52)	7.3	3.3	4.4	7.3	6.5	4.7	0.6	8.2

Ihracatı destekleyen politikalara ağırlık verilmesi ile birlikte, ihracat artmış ve ihracatın kompozisyonunda sanayi ürünlerinin payı % 80'e ulaşmıştır. Ekonomik altyapıda (yol, su, elektrik, telefon, sulama gibi) 1983 yılından sonra önemli gelişmeler olmuştur.

Yukarıda belirtilen ekonomik göstergelerdeki olumlu gelişmelere rağmen enflasyon artış hızı özellikle 1987'yiñinden itibaren daha da yükserek AT Üyesi ülkelerin çok üzerinde seyretmiştir.

(51) CEC, The Turkish Economy: Structure and Developments, Sec (89), 2290 final, Brussels, 1989, s. 84

(52) DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, Mayıs 1990, s. 3.

Diğer yandan, AT ile Türkiye arasında kalkınmıcılık düzeyi açısından farklar mevcudiyetini sürdürmüştür. Satın alma gücü paritesine göre hesaplanan kişi başına GSYİH aşağıdaki tablo 18'den izlenebilir.

TABLO : 18 (53)

KİŞİ BAŞINA GSYİH (1985)

	Dolar	İndeks
AT 12	12.568	100.0
Yunanistan	7.019	55.9
İspanya	9.089	72.3
Portekiz	6.689	53.1
Türkiye	4.311	34.3

Türkiye'de fert başına milli gelirin, AT genelinin ortalama gelir düzeyinin 1/3'ü seviyesinde olduğu görülmektedir.

AT ile Türkiye arasındaki diğer bir farklılık da işgücünün dağılımındadır. Tarım sektöründe istihdam edilenlerin payı 1965 yılında % 75 seviyesinde iken, bu payın halihazırda % 50 seviyelerine düşmüş olması durumunda dahi Topluluk ortalamasına yaklaşılamamıştır.

Diğer yandan Türkiye hızlı nüfus artışı ile karşı karşıyadır. Nüfus artış hızının Türkiye'de % 2.5 olmasına karşın AT genelinde bu oran % 0.2 dir. 1970 - 2000 yılları arasındaki nüfus

(53) Ibid., s. 85.

ve nüfus artışı konuları AT ile mukayeseli olarak aşağıda tablo 19'da sunulmuştur.

TABLO : 19 (54)

NÜFUS VE NÜFUS ARTIŞ HİZI

(Milyon kişi)

	1970	1980	1985	2000	Yıllık Ortalama Artış Hizi
AT 12	303,4	318,0	322,0	329,7	0,2
Yunanistan	8,8	9,0	9,9	10,4	0,3
İspanya	33,8	35,5	38,6	41,0	0,4
Portekiz	9,0	9,9	10,2	11,0	0,5
Türkiye	35,3	44,4	40,3	73,0	2,5

Türkiye'de nüfusun çok önemli bir kısmının genç nüfus oluşturmaktadır. Nüfusun yaş yapısı ile ilgili durum AT ile mukayeseli olarak aşağıda verilmiştir. (55)

0-14 yaş   15-64 yaş   65 > yaş (% olarak)

AT 12	19,8	66,8	13,4
Türkiye	36,2	59,7	4,1

İşsizlikte ise; Türkiye'deki işsizlik oranı Toplułuk ortalaması düzeyinde seyretilmektedir. 1989 yılı itibarı Toplułuk

(54) Ibid., s. 126.

(55) Ibid., s. 127.

ortalaması % 10.6 (56) iken Türkiye'de işsizlik oranı % 10.4 dır. (57) Ancak tarihdaki mevsimsel gizli işsizlik dahil edilğinde bu oran yükselecektir.

4.2. TÜRKİYE'NİN BÖLGELERARASI FARKLILIKLARDAKİ MEVCUT DURUMU

Türkiye'nin başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere az gelişmiş bölgeleri, ülkenin diğer bölgeleri ile mukayese edildiğinde önemli ekonomik, sosyal ve çevresel farklılıkların olduğu gözlenir.

Ekonomik farklılığın en önemli göstergesi olan kişi başına GSYİH açısından incelendiğinde tüm illerin durumu 1986 yılı için tablo 20'deki gibidir. (58)

Ekonomik gelişmişlik Batı'dan Doğuya doğru düşüş göstermektedir. Karadeniz Bölgesinin ve Akdeniz Bölgesinin illeri orta düzey bir gelişmişlik seviyesindedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin illeri ise en geri durumdadır.

İstanbul'a yakın ve en zengin il olan Kocaeli'de 1986'da kişi başına GSYİH yüzde olarak değerlendirildiğinde % 100 iken, bu oran İstanbul'da % 61, İzmir'de % 54, Bursa'da % 42 ve illerin yarısından fazlasında % 25, en yoksul 7 ilde ise % 10 ve 10'un altındadır.

(56) Eurostat, Data for short-term economic analysis, No. 4, 1990, s. 45

(57) DPT, 1990 Yılı Programı, Ankara, 1989, s. 336.

(58) İstanbul Sanayi Odası, Araştırma Dairesi, Türkiye GSYİH Iller İtibarıyle Dağılımı, 1979-86, İstanbul, 1988, s.345.

TABLE : 20

İLLEER EŞİ BASIMA DÜSEN EŞİYAH

İller (II)	Düsen EşİTH TL.	Yüksek Olduğu İl Rekamı 100 Otomatik EşİRE (II)	Kısı Basına (II)'in En Düsen EşİTH		Kısı Basına (II)'in En Yüksek Olduğu İl Rekamı 100 Otomatik EşİRE (II)		Kısı Basına (II)'in En Düsen EşİYAH İl Rekamı 100 Otomatik EşİRE	
			İller (II)	TL.	İller (II)	TL.	İller (II)	TL.
1. Edreli	2.465.640	400.00	23. Ağrı	722.722	25. 36	45. Çankırı	386.921	16.79
2. İstirmalı	1.516.371	61.10	24. Aksaray	616.840	27.14	46. Erzurum	386.603	15.76
3. İlçimiz	1.333.363	51.14	25. İnegöl	626.606	25.52	47. Erzincan	386.559	15.85
4. Bursa	1.050.978	41.84	26. Kırıkkale	557.176	24.24	48. Sinop	381.177	15.47
5. Kırklareli	1.054.138	41.57	27. Üsküp	384.226	23.71	49. Tokat	341.000	12.66
6. Tekirdağ	1.011.568	41.06	28. Samsun	566.954	23.01	50. Yozgat	323.115	12.66
7. Fütahye	933.722	40.34	29. Niğde	365.113	22.94	51. Ordu	322.351	12.23
8. Balıkesir	936.160	35.31	30. Konya	552.564	22.43	52. Diyarbakır	326.397	12.27
9. İnceyi	951.194	36.44	31. Sakarya	536.733	21.79	53. Sivas	322.606	12.09
10. Hırvatı	947.812	30.47	32. Bolu	535.254	21.73	54. Sanlıurfa	321.314	12.02
11. Zonguldak	936.256	26.00	33. Kocaeli	539.563	21.50	55. Şırnak	319.155	12.95
12. Erzurum	911.224	26.37	34. Kırşehir	619.429	21.04	56. Erzurum	308.259	12.43
13. Çankırı	870.991	25.23	35. Kırıkkale	486.706	20.24	57. Kardın	291.953	11.85
14. Amasya	949.245	31.50	36. Afyon	477.576	19.33	58. Gümüşhane	286.737	11.48
15. Edirne	835.542	33.91	37. Artvin	432.450	18.91	59. Ağrı	265.276	10.77
16. Ankara	809.473	22.86	38. Erzincan	455.532	18.52	60. Tunceli	249.709	10.14
17. Nevşehir	803.046	22.80	39. Kastamonu	426.246	18.60	61. Kars	232.253	9.46
18. Çankırı	783.223	31.50	40. Bartın	254.034	18.42	62. Hakkari	213.852	8.68
19. Erzincan	752.775	20.52	41. Kırşehir	255.155	17.55	63. Van	188.559	7.76
20. Ağrı	730.971	20.46	42. Kırıkkale	422.649	17.56	64. Bingöl	175.036	7.10
21. Balıkesir	725.165	22.45	43. Manisa	286.238	17.29	65. Rize	172.126	5.39
22. Bursa	712.603	21.42	44. Osmancık	210.116	16.55	66. Ağrı	162.220	5.25
						67. Hakkari	134.158	5.44

GSYİH 1979-1986 yılları arasında bölgeler itibariyle
aşağıdaki şekilde artmıştır : (Sabit Fiyatlarla) (59)

Marmara ve Ege Bölgeleri	% 22,5
Akdeniz Bölgesi	% 9,2
İç Anadolu Bölgesi	% 18,6
Karadeniz Bölgesi	% 3,4
Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi	% 3,9

Göründüğü gibi büyümeye en geri sıradan bulunan iller
Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin illeridir.

Sektörler açısından bölgeler incelendiğinde tarımsal
yönden Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin yine dezavantajlı
durumda olduğu görülür. (60) Bu bölgelerin tarımla ilgili proble-
meli olarak, sert iklim ve topografya durumu, kuru tarım teknik-
leri kullanılması, tarım ve hayvancılıkta düşük üretim ve düşük
verimlilik, sulanan tarım alanlarının sınırlı oluşu, modern tarım
girdilerinden (gübre, kimyasallar gibi) yeterince yararlanıla-
maması, yetersiz veterinerlik hizmetleri gibi problemler sayıla-
bilir.

Sanayi sektörü açısından incelendiğinde de Doğu ve
Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin avantajlı bir konumda olmadığı
gözlenir. Bu durumun nedenleri arasında büyük pazarlara uzak
olmaları, altyapı, hammadde, sermaye, müteşebbis gücündeki yeter-
sizlikler sayılabilir.

(59) Ibid., s. 341.

(60) SPO, Dept. of Less Developed Regions, Planning Tools Used for the Less Developed Regions, Ankara, 1987, s. 17.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde toplam istihdamın sanayideki payı % 6'nın altındadır. Bu oran İzmir, Kocaeli, İstanbul'da ise % 20'nin üstündedir. (61)

Bölgelerarası farklılıklara sosyal açıdan baklığımızda, nüfusun kent ve köy arasındaki dağılımının son yıllarda önemli ölçüde değiştığını görürüz. 1950'li yıllarda nüfusun % 70'i köylerde yaşarken bu pay 1989 yılında % 50,77 seviyesine inmiştir. Göründüğü gibi kentleşme oranı çok yüksektir. Kent nüfusunun kırsal nüfusuna oranı gelecek beş yıl için aşağıda verilmiştir. (62))

	Toplam Nüfus (Bin Kişi)	Kent Nüfusu (Bin Kişi)	Kırsal (Bin Kişi)	Kentleşme Oranı
1989	55.225	28.054	27.201	50,77
1994	61.825	35.089	26.736	56,75

Kentleşme oranı batı bölgelerinde % 53 iken, doğu bölgelerinde % 37 civarındadır. Kentlerimiz arasında en büyük nüfusa sahip 5 il; İstanbul (6 milyon), Ankara (3,5 milyon), İzmir (2,3 milyon), Adana ve Bursa'dır. Kent nüfusunun artışına bölgeler itibarıyle bakıldığından, en yoğun bölgenin Trakya ve İstanbul olduğu görülür. Bu yoğunluk daha da artacaktır. Buna karşılık Orta ve Doğu Anadolu'da nüfus yoğunluğu düşüktür. Nüfus yoğunluğu batıdan doğuya doğru düşüş göstermektedir.

(61) OECD, Regional Problems and Policies in Turkey, Paris, 1988, s. 16.

(62) DPT, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994, Ankara, s. 314.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri diğer bölgelere devamlı göç vermektedirler ama doğum oranı yüksektir. Bu bölgelerde okuma-yazma oranı, eğitim seviyesi diğer bölgelere nazaran daha düşük, sağlık hizmetleri yetersiz, bebek ölüm oranları yüksektir. Okuma yazma oranı Türkiye'nin diğer bölgelerinde % 86 iken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde % 72'dir.(63) Öğretmen yetersizliği, ilk öğrenimden sonraki okuma oranındaki düşme, mesleki eğitim olanaklarının yetersizliği eğitim hizmetlerinin darboğazları, hastane, doktor ve yatak sayısının yetersizliği ise sağlık sektörünün sorunlarının başında yer almaktadır. Kalkınmada öncelikli illerin sağlık sektöründeki durumu diğer illerle mukayeseli olarak tablo 21'de (64) eğitim sektöründeki durumu ise tablo 22'de verilmiştir. (65)

Çevresel farklılıklarını açısından bakıldığında Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerinin, topografik ve iklim koşulları açısından avantajsız bir konumda olduğu görülür. Kişi soğuk ve uzun, yazlar ise sıcak ve kurak geçmektedir. Bu bölgelerin önemli bir kısmı, deprem kuşağında yer almaktadır. Bunların yanısıra, kırsal alanların dağınık yerleşim dokusu nedeniyle, kırsal alanlarda fiziki ve sosyal altyapı yetersiz kalmaktadır. Ayrıca düşük kentleşme hızına rağmen az gelişmiş bölgelerde kentler kontrollsüz gelişmektedir. Bu da çarpık yapılaşmayı kentsel alanlarda altyapı ve konut sorunlarını ortaya çıkarmaktadır.

(63) SPO, Planning Tools Used for the Less Developed Regions, s.27.

(64) DPT, KÖY Başkanlığı, Kalkınmada Öncelikli Yereler Raporu, No. 8, Ankara, 1989, s. 86.

(65) SPO, Planning Tools Used for the Less Developed Regions, s.40.

TABLO : 21

SAĞLIK OCASI VE PERSONEL DURUMU

	SAĞLIK OCAĞI				HEKİMLİ				SAĞLIK MENÜRU				HENİŞTİR				F.E							
	1984	1985	1986	1987	1984	1985	1986	1987	1984	1985	1986	1987	1984	1985	1986	1987	1984	1985	1986	1987	1984	1985	1986	1987
BİRLİKLİ DERECDE																								
ONCLEKLİ TL'LER	398	396	397	401	406	721	684	477	525	672	395	313	246	305	478	415	747	518	502	631	460	443	555	689
TOPLAM 13 TL																								
IKİNCİ DERECDE																								
ONCLEKLİ TL'LER	646	662	669	660	670	1054	1010	741	755	940	634	562	467	515	763	635	683	742	684	723	649	666	683	786
TOPLAM 15 TL																								
K.O.Y.708.28 TL	1044	1058	1066	1061	1076	1775	1694	1218	1280	1612	1019	875	713	820	1241	1050	1430	1260	1186	1334	1109	1238	1475	1556
DÖRDÜNCÜ																								
TOPLAM 39 TL	1608	1829	1953	2018	2094	1291	3348	2582	2554	3131	969	2570	2124	2103	3396	1357	1657	2125	2193	2477	2021	2176	2218	2130
TOPLAM 57 TL	2652	2887	3019	3079	3170	3066	5012	3900	3834	4713	1988	3445	2837	2923	4637	2407	3087	3385	3379	3831	3130	3295	3456	3605
K.O.Y./67 TL %	39	37	35	34	34	58	34	31	33	34	51	25	25	28	27	44	46	37	35	35	34	36	41	39

TABLO : 22

MALKİHADA ÖRÇELİKÜ VÖRELERDE EĞİTİM HİZMETLERİ

	İlkokullar	Ortaokullar	Liseeler ve Mesleki Okullar			Universiteler						
			Öğrenciler Öğretmen Oranı	Öğrenci Öğretmen Oranı	Liselerdeki Öğrenciler							
					Fakülteler Mesleki Öğrenciler Öğretmen Oranı							
I.	KÖY'LER	793 903	7564	37.8	117 163	345	49.8	40 412	126	14.4	22	17.2
II.	KÖY'LER	1 426 781	12 707	31.2	212 395	778	36.2	70 128	196	13	39	17.5
III.	TOPLAM KÖY'LER	1 920 684	20 271	33.6	329 558	1 123	39.9	110 510	322	13.5	61	17.4
TURKIYE TOPLAMI	6 580 305	48 513	31.4	1 534 465	4 334	37.1	574 536	1 211	12.1	177	16.3	
KÖY'LER/ TÜRKİYE	29.2	41.2			21.5	25.9	20.2	24.7			34.4	

4.2.1. Türkiye'deki illerin Gelişmişlik Düzeylerinin AT ile Mukayesesi

Türkiye'deki illerin gelişmişlik düzeylerinin AT ile mukayesesinin yapılabilmesi için aşağıda özetlenmiş bulunan bir çalışma yapılmıştır.

Türkiye'nin 67 ili için fert başına milli gelir verileri 1986 yılı itibarı ile mevcuttur. Türk Lirası bazında mevcut olan bu veriler öncelikle 1986 yılı döviz kuru ile dolara çevrilmiş ve dolar bazında iller itibariyle fert başına gelir hesaplanmıştır. Daha sonra Türkiye geneli için satınalma gücü paritesine göre fert başına milli gelir ile cari fiyatlarla dolar cinsinden fert başına milli gelir arasındaki ilişkiden bulunan faktör, tüm illerin satınalma gücü paritesine göre fert başına milli gelirlerinin hesaplanması için uygulanmıştır. Bu işlemi takiben de il düzeyindeki fert başına milli gelir, Topluluk genelinin fert başına milli gelirine (satınalma gücü paritesine göre) oranlanmıştır. Bu hesaplamlar neticesinde ortaya çıkan illerin durumunun AT ile mukayesesi Ek 3A'da olup bu hesaplamlar aşağıda verilmiştir.

İllerin kişi başına düşen GSYİH'sı = A   1986 yılında
    1 ABD Doları = 669.39.-TL.

TL cinsinden olan kişi başına düşen GSYİH'nın dolara çevrilmesi için : ----- = B
    669.39 (66)

(66) DPT, Türkiye Temel Ekonomik Göstergeler, Mayıs 1990, s. 65.

Türkiye geneli için Sat.Güçü Pari.göre
 faktör hesaplaması : $\frac{\text{kişi başına GSYİH}}{\text{Cari fiyatlarla}\ \text{kişi başına GSYİH}} = \frac{3927\ (67)}{1138\ (68)} = 3.45$ faktör

İller itibarıyle Sat.Güçü Pari.göre
 kişi başına GSYİH hesaplanması için : $B \times 3.45 = C$

İl düzeyindeki Sat.Güçü Pari.göre
 kişi başına GSYİH'ların AT için C
 kişi başına GSYİH'ya oranlanması : $\frac{C}{11081(69)} \times 100 = D$

Ancak, 1986 yılı için yapılan bu hesaplamaların,
 1988 yılı için de yapılması uygun olacaktır. Zira, AT'da 1988-
 1995 yılları arasında yardım almaya uygun (eligible) bölgeler
 tespit edilmiştir. Bu tespit yapılrken de bölgelerin satınalma
 gücü paritesine göre fert başına milli gelirlerinin AT'da fert
 başına milli gelirin ortalamasının % 75'inin altında olması
 kriter alınmıştır. Bu çerçevede illerimizin ne kadarının bu
 oranın üzerinde olduğunun bulunabilmesi için yukarıda yapılan
 çalışma, 1988 yılina uyarlanmış ve bu çalışmanın neticesi Ek
 3B'de verilmiştir.

Satınalma gücü paritesi esas alınarak 1988 yılı
 için yapılan çalışmanın safhaları aşağıda verilmektedir :

İllerin 1986 yılı için olan
 kişi başına GSYİH'larının 1988 GSYİH 91741 (70)
 1988'e çekilmesi için : $\frac{91741\ (70)}{1986\ \text{GSYİH}\ 35627,8\ (71)} = 2.57$

(67) DPT, Başlıca Ekonomik Göstergeler ve Önemli Projeler, Mart 1989, s. 18

(68) Ibid.

(69) Ibid.

(70) DPT, Türkiye Temel Ekonomik Göstergeler, Mayıs 1990, s. 5.

(71) Ibid.

Tüm illerin aynı hızla kalkındığı varsayımlı altında 2.57'lik sabit bir artış hızı bulunmuştur. Daha sonra bu artış hızı illere tek tek uygulanmıştır :

İllerin kişi başına GSYİH'ları $\times$ 2.57 = A

1988 yılında bir ABD Doları = 1420.76.-TL.(72)

İllerin 1988'e çekilmiş TL. cinsinden olan kişi başına GSYİH'larının dolara çevrilmesi için : A
1420.76

Sat.gücü pari. göre
Türkiye geneli için kişi başına GSYİH 4431 (73)
faktör hesaplaması : ----- = ----- = 3.39 = faktör
Cari fiyatlarla 1307 (74)
kişi başına GSYİH

İller itibarıyle sat.gücü pari.göre
kişi başına GSYİH hesaplanması için : B $\times$ 3.39 = C

İl düzeyindeki sat.gücü pari.göre C
kişi başına GSYİH'ların AT için ----- $\times$ 100 = D
kişi başına GSYİH'ya oranlanması : 12.590 (75)

Bu hesaplamalar neticesinde Kocaeli'nin satın alma gücü paritesine göre hesaplanan gelirinin Topluluğun fert başına milli gelir ortalamasının % 75'inin üstünde olduğu, bu suretle diğer illerin tümünün Topluluk kriterlerine göre yardım alabilecek bölgeler arasında olduğu görülmektedir.

(72) Ibid., s. 65.

(73) DPT bünyesinde yapılan tahmin.

(74) DPT, Başlıca Ekonomik Göstergeler ve Önemli Projeler, Mart 1990, s. 25.

(75) Tahmin

4.3. BÖLGESEL GELİŞME POLİTİKALARI

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1990-1994) yer alan bölgесel gelisme ve kalkınmada öncelikli yoreler ile ilgili politikalar aşağıda özetlenmiştir.

Bölgесel gelisme konusundaki ilke ve politikalar; (76)

- Kalkınmanın bölgeler arasında denge li olması temel ilke olup, ekonomik, sosyal, idari, hukuki tedbirler ile mekanizmalar birbirleriyle ilişkili biçimde belirlenecek ve gerçekleştirilecek,
- Bölgесel gelisme çalışmalarına temel teşkil edecek olan bilgiler uluslararası standartlara uygun şekilde toplanarak bir envanter oluşturulacak,
- Bölge içi ve bölgelerarası göçleri kontrol etmek üzere orta büyütükteki merkezlerin gelişmeleri desteklenecek,
- Organize sanayi bölgelerinin yapımına devam edilecek,
- Bölgесel kalkınma politikalarının tesbiti ve uygulamasında AT'nun bölgесel politikaları ve uygulamaları dikkate alınacaktır.

Planın kalkınmada öncelikli yoreler için olan en önemli hedefi ise; bu bölgelerin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden

---

(76) DPT, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, s. 318.

kalkındırılmaları ve bu bölgeler ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının azaltılmasıdır.

Bu konu ile ilgili ilke ve politikalar da; (77)

- Kalkınmada öncelikli yörelerde imalat sanayii, madencilik ve bunlara dayalı sanayilerin kurulmasında Devletin öncülük yapmaya devam etmesi, altyapı faaliyetlerinin sürdürülmesi,
- Özel kesim yatırımlarının artırılmasını sağlamak için özel bir fon oluşturulması,
- Kalkınmada öncelikli yörelerde bölge merkezleri ekonomik ve sosyal yatırımlarla desteklenirken, daha alt kademedede bulunan yerleşme merkezlerinde hizmet ve donatım tesislerindeki eksikliklerin giderilmesi,
- Bu bölgeler için bölge ve alt bölge bazında planlar yapılması,
- Gerekli eleman ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kamu personelinin ücret rejimi, istihdam ve yer değiştirmesine ilişkin mevzuatın geliştirilmesi,
- Özel sektörün bu yörelerde yatırım yapmasını sağlamak üzere uygulanan teşviklere devam edilmesi ve yeni teşvik araçları geliştirilmesi,

---

(77) Ibid., s. 319.

- Gürültük kapılarında sınır ticaretinin geliştirilmesine önem verilmesi,
- Kalkınmada öncelikli yörelerde potansiyel kaynakların harekete geçirilmesi amacıyla, DPT bütçesindeki Mali ve İktisadi Dengeleme ve Destekleme ödeneklerinin kullanımına devam edilmesidir.

Kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesinin teşviki için, bu bölgelerde mali teşvikler ve kamu yatırımları, yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Bu araçların incelenmesinden önce, sözkonusu bölgelerin tanımını yapmak yararlı olacaktır. 1971 yılında DPT'de Kalkınmada Öncelikli Yoreler Başkanlığıının kurulması ile birlikte, Başkanlık illerin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesi için gerekli araştırmayı yapmakla görevlendirilmiştir. Her üç ila beş sene içerisinde yenilenen bu tespit son olarak 1984'de yapılmış ve 67 vilayet için 50 gelişme göstergesi kullanılmıştır. (78) Bu göstergeler, demografik, işgücü, sağlık, eğitim (okuma yazma oranı gibi), sanayi, tarım, (hektar başına düşen gübre tüketimi gibi), inşaat (kişi başına düşen konut alanı), mali (tarım kredileri gibi), altyapı gibi göstergelerdir. Sonuç olarak, 67 vilayet dört sınıfa ayrılmış ve birinci kategori 15 en az gelişmiş vilayeti içermiştir. Bu sınıf birinci derece gelişme alanı olarak isimlendirilmiştir. İkinci derece az gelişmiş bölge sınıfı 13 vilayeti kapsamış, 34. vilayeti kapsayan üçüncü sınıf ise normal kategori olarak isimlendirilmiştir. Son

(78) SPO, Planning Tools Used for the Less Developed Regions,
s. 5.

kategori ise en çok gelişmiş beş vilayeti kapsmaktadır.
(İstanbul, Kocaeli, Ankara, İzmir, Bursa)

4.4. MALİ TEŞVİKLER

Kalkınmada öncelikli yerlerde mehtelif faaliyetleri geliştirmek üzere çeşitli teşvikler uygulanmaktadır.

Kalkınmada öncelikli yerlerde yapılacak yatırımlara Teşvik Belgesi verilmesi koşulları diğer yerlerdeki yatırımlara nazaran daha elverişli şartlardır. Teşvik Belgesi almış yatırımlar, gümrük muafiyetinden yararlanmaktadır ve bu yatırımlara vergi, resim, harcı muafiyeti uygulanmaktadır. Ayrıca bu yerlerdeki teşvik belgeli ve teşvik belgesiz yatırımlara Birinci ve ikinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yerlerde farklı oranlarda olmak üzere yatırım indirimi uygulanmaktadır.

Diğer bir kolaylık ise, bu bölgelerdeki yatırımlarda özkaynak oranındaki indirim ve sağlanan kredi kolaylığıdır. Bu bölgelerdeki yerleşik firmalar, diğer bölgelerdeki firmalara nazaran daha düşük faizle borç alabilmektedirler. (84/8306 sayılı 19/7/1984 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı)

Bölgesel kalkınmaya mali kaynak temini amacıyla Kamu Ortaklığı ve Kaynak Kullanımını Destekleme Fonlarından da yararlanmaktadır. 29.2.1984 tarih ve 2983 sayılı Kanunla, Kamu Ortaklığı Fonu'nun asgari % 10'unun bu yerlerde istihdamı artırıcı her türlü yatırımlarda ve bunların işletme finansmanında kullanılması düzenlenmiştir. 13.12.1984 tarih ve 84/8860 sayılı

Bakanlar Kurulu Kararı'yla Merkez Bankası bünyesinde kurulan Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu'ndan da kalkınmada öncelikli yörelerde gerçekleştirilen teşvik belgeli ve teşvik belgesiz yatırımlara kullanılan özkaynak üzerinden daha yüksek oranlarda prim ödemeleri yapılmaktadır.

Diger bir teşvik sistemi de bu bölgelerde çalışan teknik, sağlık, mülki idare amirliği, emniyet hizmetleri sınıfında yer alan kamu personeline özel hizmet tazminatı ödemesi, ayrıca kalkınmada öncelikli yörelerde okul, kreş, spor tesisleri işletilmesinden elde edilen kazançların gelir ve kurumlar vergilerinden belli bir süre muaf tutulmasıdır. (193 sayılı Gelir Vergisi ve 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda değişiklik yapan 3239 sayılı Kanun) Bunların yanısıra hazine avukatlığı gibi bazı meslek gruplarında sözleşmeli çalışma statüsü getirilmiştir. (3191 sayılı Kanun, Resmi Gazete tarihi 8.5.1985).

1984'de gerçekleştirilen vergi gelir ve harcamalarının yerelleştirilmesi de yerel yönetimlere önemli imkanlar sağlamıştır. Emlak vergilerini artık belediyeler almaktadır. Gelirleri önemli ölçüde artan belediyeler, altyapı eksikliklerini gidermeye yönelik önemli atılımlarda bulunmuşlardır.

Ancak sağlanan bütün bu mali kolaylıklar ve belediyelerin atılımları, altyapıdan kaynaklanan dezavantajları gidermede yetersiz kalmıştır. Bu nedenle Türkiye'de altyapı yatırımlarına verilen önem artırılmıştır. V. ve VI. Beş Yıllık Kalkınma

Planlarında "kamu hizmetlerinin dağılımında, bu hizmetlerden geniş şekilde yararlanmayı sağlayacak bir uygulamaya gidilmesi ve yalnız nicelik olarak değil, nitelik olarak da dengeli bir dağılımanın gerçekleştirilmesi" temel yaklaşım olarak benimsenmiştir. Bu politika çerçevesinde altyapı projeleri yürütülmektedir. Bu projeler arasında da en önemli yeri Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) almaktadır. GAP ve diğer önemli projeler aşağıdaki bölümde anlatılmıştır.

4.5. ÖNEMLİ PROJELER

Tarımın modernleştirilmesine ve Doğu, Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin kalkınmasına katkıda bulunacak en önemli altyapı projesi Güneydoğu Anadolu Projesidir. (GAP) Bu proje, Dicle ve Fırat nehirleri arasında 74.000 km² bir alanı kapsamaktadır. GAP, yedisi Dicle, altısı Fırat üzerinde olmak üzere 13 su låama ve enerji projesini içermektedir. Bu proje kapsamındaki iller, Şırnak, Diyarbakır, Mardin, Adıyaman, Şanlıurfa ve Gaziantep'tir. Proje 1.6 milyon hektar verimli toprağın sulanmasına imkan sağlayacaktır.

GAP Projesi kapsamındaki en büyük baraj inşaatını (Dünya'da 4. sırayı alan Atatürk Barajı) ve 22-26 km. uzunluğundaki su tüneleri ile hidroelektrik santralini kapsayan ilk aşama, oldukça ilerlemiş ve 2001 yılında projenin genelinin tamamlanması öngörmektedir.

Proje bölgesi Türkiye yüzölçümünün 1/10'unu ve sulanabilir tarım alanlarının 1/4'ünü oluşturmaktadır. Projenin tamamlanması ile sulama yapılan topraklar ikiye katlanacak olup, toplam elektrik arzı % 80 artacaktır. GAP projesi çok kapsamlı bir projedir ve tamamlanması ile birlikte sosyal, ekonomik, politik ve çevresel etkiler yaratacaktır. Bölgenin ekonomik gelişmesi, bu altı vilayete bir göç hareketi başlatacaktır. Bu nedenle yatırım potansiyelleri ve istihdam olanakları dikkatlice analiz edilmelidir.

Söz konusu GAP projesinin yanısıra Çukurova Kentsel Gelişme Projesi beş önemli kentsel merkezi kapsamaktadır. Bu iller Adana, Mersin, Tarsus, Ceyhan ve İskenderun'dur. Bu projenin temel amacı, bölgede altyapı, kentsel hizmetler ve konut yapımını entegre bir şekilde geliştirmektir. Ayrıca Kırsal Kalkınma Projeleri de kalkınmada öncelikli yörelerde kırsal alanların kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu projelerden Çorum, Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi ve Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi kısmen Dünya Bankası'ndan finanse edilerek tamamlanmıştır. Bingöl ve Muş illerini kapsayan benzer bir projenin de hazırlık çalışmaları tamamlanarak uygulamaya konulmuştur.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Avrupa Topluluğu'nun kuruluşundan bu yana karşı karşıya olduğu bölgeler arası farklılıklar yeni katılan üye ülkelerle birlikte daha da belirginleşmiştir. AT'da bölgeler arası farklılıkların giderilmesi için 1975'de oluşturulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF), Topluluğa yeni katılan ve önemli bölgeler arası farklılıkları olan üye ülkelerin ihtiyacına da cevap verebilmesi açısından yeniden düzenlenmiş ve kaynakları göreceli olarak arttırlılmış idi. Ancak 1992'de İç Pazarın tamamlanması ile ekonomik aktivitenin gelişmiş bölgelerde yoğunlaşması ve Topluluk içindeki az gelişmiş bölgelerin bu durumdan olumsuz etkilenmesi beklenmektedir. Bu durum gözönüne alınarak Avrupa Topluluğunun Anayasası niteligidé olan Roma Antlaşması'na ek ve düzenlemeler getiren ve 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile, İç Pazarın oluşturulması hedefinin yanısıra, üye ülkeler arasında ekonomik ve sosyal birliğin sağlanması da öngörülmüştür.

Tek Senedin öngördüğü ekonomik ve sosyal birliğin sağlanması kolaylaştırmak üzere bir çerçeve tüzük onaylanmış ve bu tüzük ile yapısal fonların (ABKF, Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonunun Yönlendirme Bölümü) işleyişi yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile 1988-1993 yılları arasında yapısal fonların bütçesi 7,7 milyar AHB'den 14,5 milyar AHB'ne artırılarak ikiye katlanmaktadır. Diğer yandan da, bu fonlar Topluluğun en az gelişmiş bölgelerinde, yani hedef 1 bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. (hedef 1, az gelişmiş bölgelerin

kalkınmasının teşviki ile ilgilidir) Topluluğun az gelişmiş bölgelerine fonların toplamının % 80'i aktarılacaktır. Söz konusu bölgeler için 1989-1993 yılları arasındaki beş yıllık süre için yapısal fonlardan ne kadar kaynak ayrılacağı belirlenmiştir. Buna göre 1989 yılında 5,4 milyar, 1990'da 6,4 milyar, 1991'de 7,3 milyar, 1992'de 8,2 milyar ve 1993'de 9,2 milyar AHB'ı bu bölgeler için ayrılmıştır. (Bkz. Bölüm 3.3.3.1.)

Bir bölgenin Topluluk içinde az gelişmiş bölge (hedef 1) kapsamında değerlendirilebilmesi için, o bölgenin kişi başına GSYİH'nın, Topluluk ortalamasının % 75'inin altında olması gerekmektedir. Bu değerlendirmeye göre Yunanistan, Portekiz ve İrlanda'nın tümü, İspanya'nın da çok büyük bir kısmı az gelişmiş bölge kapsamında yardım alabilecek bölgeler olarak tespit edilmiştir. Türkiye için de böyle bir hesaplama yapıldığında, Kocaeli hariç tüm illerin Topluluk kriterlerine göre yardım alabilecek bölgeler kapsamında olacağı görülmektedir. (Bkz. Bölüm 4.2.1.)

Türkiye'nin AT'na üye olduğunda yapısal fonların yüzde olarak ne kadarını alacağını politik bir karardır. Ancak coğrafi özellikleri, nüfusu, ülkenin büyüklüğü ve bölgesel farklılıklar bakımından Türkiye'ye benzeyen ve yapısal fonların toplamından en büyük payı alan İspanya'nın aldığı pay kadar alabileceği varsayılabılır. İspanya, tüm yardım alacak ülkeler için ayrılan toplam miktarın 1988-1995 yılları arasında % 32'sini alacaktır. Buna göre 1989 yılı için 1,8 milyar, 1990 yılı için 2,1 milyar, 1991 yılı için 2,3 milyar, 1992 yılı için 2,6 milyar ve 1993 yılı için

3 milyar AHB alacaktır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, Türkiye'nin yapısal fonlardan yararlanmada en üst sınırla bulunan İspanya'nın aldığına yaklaşık bir meblağ alabileceği varsayılabılır. Bu varsayıma dayanılarak bu miktar Türkiye'nin GSYİH'sı ile karşılaştırıldığında, 1989 yılı için 1.8 milyar AHB'nin (=1,98 milyar dolar) Türkiye'nin 1989'daki GSYİH'sı olan 152288 milyar TL'nin (79) % 2.7'sini oluşturduğu görülür. (Yıllık ortalamama döviz kuruna göre hesaplandığında 71.8 milyar dolara eşittir) Yapısal fonlardan sağlanan yardımların, Portekiz'in GSYİH'sının % 1.3'ünü, Yunanistan'ın GSYİH'sının % 0.8'ini ve İspanya'nın GSYİH'sının % 0.3'ünü oluşturduğu dikkate alınırsa bu oranın önemi ortaya çıkmaktadır. (Bkz. Bölüm 2.3.1.1.)

Türkiye'nin AT'na Üyeliği durumunda bu payın tümünü alıp alamayacağı hususunun önceden tahmini çok güçtür. Ancak, buradaki en önemli husus, yardımların AT Komisyonuna, ABKF kriterlerine uygun projeler sunulması ve bu projelerin de yarı finansmanının sağlanmasına bağlı olmalıdır. (Topluluğun projelere katkısı proje maliyetinin % 50-55'i kadardır.) Türkiye'nin altyapı eksikliklerinin giderilmesine olan önemli ihtiyaç gözönüne alındığında ve az gelişmiş bölgelerdeki yatırımlara verilen öncelik düşünülüğünde, (GAP örneği) bu mali katılımın sağlanmasıının sorun olmayacağı düşünülebilir.

---

(79) DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, Ankara, Nisan 1990, s. 5.

Türkiye'nin yapısal fonlardan elde edeceği kaynak akışının AT açısından değerlendirilmesi durumunda ise, Türkiye'nin Topluluk için yeni bir yük oluşturacağı düşünülebilir. Zira, Türkiye'nin AT'na katılması, AT'daki bölgesel farklılıkların önemli ölçüde artıracaktır. Topluluğun kişi başına düşen GSMH'sı 12000 AHB düzeyinde iken, Türkiye'nin kişi başına düşen GSMH'sı 4300 AHB ile Topluluğun 1/3'ü kadardır. Türkiye'nin ülkeler bazındaki gelişmişlik farkının yanı sıra bölgelerarası farklılıklar da fazladır.

Türkiye'nin AT'na tam Üyeliği durumunda, Topluluğa göreceli olarak gerek ülke genelindeki daha düşük gelişmişlik seviyesi, gerekse bölgelerarası aşırı farklılıklarını nedeniyle, mevcut fonlardan elde edeceği kaynak akışının Toplulukta problem olmaması için, ekonomik ve sosyal gelişimin hızlandırılması, işsizliği azaltıcı tedbirlerin alınması, nüfus artış hızının ve bölgeler arası farklılıkların azaltılması gerekmektedir.

Bögesel politikalar açısından ise, Türkiye'nin AT'na tam Üyeliğe hazırlık döneminde bölge planlaması çalışmalarına eğilmesi gerekmektedir. Türkiye'de 1960 ve 70'li yıllarda Marmara, Zonguldak ve Ankara gibi seçilmiş bazı bölgeler için hazırlanan bölge planları vardır. Ancak, bu planlama faaliyetleri zaman içerisinde ihmal edilmiştir. Son yıllarda yürütülen en önemli proje, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'dır, ancak bu proje de çok büyük bir alanı kapsamaktadır. Dolayısıyla, bölge düzeyinde mekansal düzenlemelere de ihtiyaç bulunmaktadır. Bölge planlama

faaliyetlerine yeniden başlanmalı ve bu planların hazırlanması esnasında, AT mevzuatı, politika ve mekanizmaları dikkate alınmalıdır.

Yunanistan'da, bölge planlarının hazırlanmasına çok önem verilmiş ve Topluluk hedef ve öncelikleri ile tutarlı bölgesel planlar hazırlanabilmesi için 800 kişinin bu işe ilgili olarak istihdamı sağlanmıştır. (80) Uzun bir plan-proje tecrübesi olan Türkiye'nin bu bilgi birikimi ile bölge planları hazırlanmasında önemli bir sorunla karşılaşması beklenmemelidir.

---

(80) Prof. Chiotis, Seminar on EEC Regional Policy, Ankara, Mayıs, 1988.

A B S T R A C T

The purpose of this study is to define the present measures taken by the European Community (EC) for reducing the differences existing between the member states and the various regions in EC, together with the mechanisms and the procedures of the structural funds, (European Regional Development Fund, European Social Fund, European Agricultural Guarantee and Guidance Fund - Guidance Section) which are the major financial instruments. Detailed analysis of the benefits of member states from these funds and in this framework making some appraisals for Turkey, are also the parts of the purpose of this study.

The present situation of the regional disparities in EC, and the EC regional policies are studied together with the legislative framework of the structural funds, concerning Treaties establishing the Communities and the secondary legislation. Furthermore the Integrated Mediterranean Programmes developed for certain Mediterranean countries are explained.

The possible negative impacts of the completion of EC Internal Market in 1992 on the less favoured regions and the measures taken to compensate these impacts are mentioned. It's emphasized that to apply with appropriate projects and to supply the half of the financial requirements are the prerequisite conditions to benefit from the structural funds. The importance of the regional planning activities in consideration of regional policies is also mentioned.

Following the analysis of EC side, Turkey's case is also studied. This part of the study covers the present economic and social situation of Turkey in general and its regions. The policies, financial instruments and major projects concerning the acceleration of the development of the less developed regions are examined. The GDP per head of Turkish provinces are compared with the related EC figures to indicate the disparities between two sides.

Finally in case of Turkey's full membership to EC, Turkey's possible benefits from the measures taken by EC to ensure the economic and social cohesion in the Community in general, is discussed.

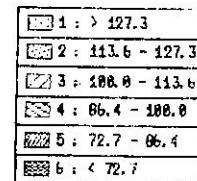
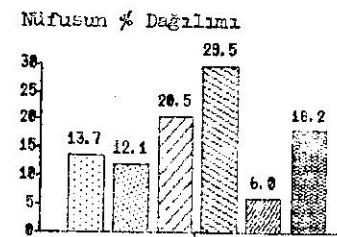
Kişi Bağıma GSTİH- 1965
(Satın Alma Gücü Paritesi)

Kaynak: "Third Periodic Report from the Commission," 1967.c.15.

20

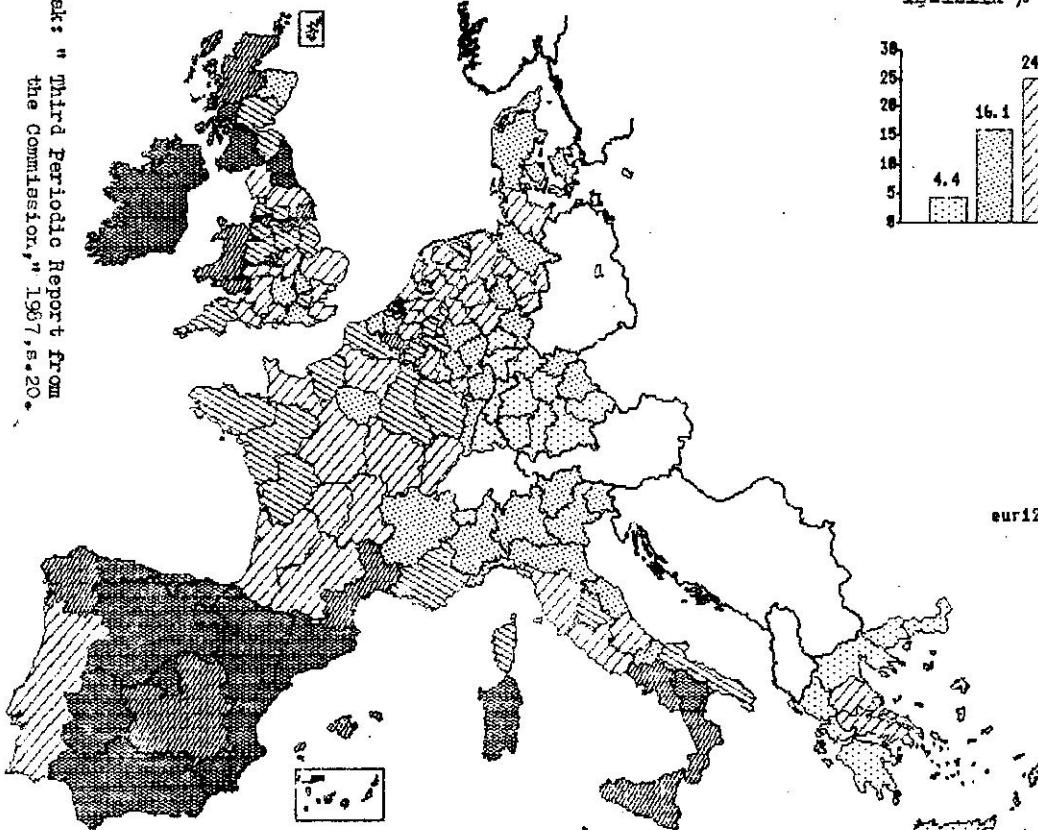

eur12 = 100.0 - s = 27.3

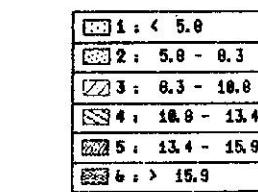
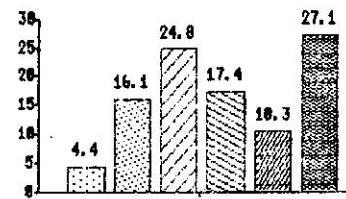
21

İşsizlik Oranları- 1986

Kaynak: "Third Periodic Report from the Commission," 1987, s.20.

İşsizlik % Dağılımı

eur12 - 10.6 - s - 5.0

EK 2

EN 3A : ILLERE CORE KISI BASINA DÜSEN GSYIH VE AT İLE MUKAYESESI
(1986)

İller	Kisi Basina Düsen GSYIH				Kisi Basina Düsen GSYIH				Kisi Basina Düsen GSYIH				Kisi Basina Düsen GSYIH				
	TR/AT				İller				TR/AT				İller				
	TL	\$	Sat.Gc.Parit (SGP)	(SGP)	TL	\$	Sat.Gc.Parit (SGP)	(SGP)	TL	\$	Sat.Gc.Parit (SGP)	(SGP)	TL	\$	Sat.Gc.Parit (SGP)	(SGP)	
1.Ruseli	2.422.340	2430,4	1239,4	114,6	23.Adana	723.722	1081,2	2730,9	32,7	45.Cankiri	368.941	581,0	2095,0	16,1			
2.Iğdır	1.563.747	2248,9	7750,4	30,0	24.Antalya	659.640	986,9	3445,9	31,1	46.Biresun	388.663	566,8	2093,6	16,1			
3.Erzurum	1.132.065	1979,7	5876,2	62,1	25.Isparta	620.676	939,1	3240,5	29,2	47.Erzincan	305.669	576,1	1688,0	17,9			
4.Erza	1.088.375	1549,0	5314,3	46,0	26.Rize	537.175	892,1	3078,5	27,8	48.Sinop	361.177	569,4	1955,0	17,7			
5.Kırklareli	1.025.125	1510,0	5279,6	47,5	27.Uşak	504.220	872,0	3011,8	27,2	49.Tokat	341.030	509,6	1738,4	15,9			
6.Eskişehir	1.011.100	1511,3	5216,3	47,1	28.Samsun	566.954	847,0	2922,7	26,4	50.Yozgat	326.115	502,1	1732,7	15,6			
7.Yozgat	982.732	1446,5	5122,8	45,2	29.Malatya	555.113	644,2	2913,2	26,3	51.Orru	328.551	450,5	1692,7	15,3			
8.Erzurum	958.350	1446,6	4932,0	45,0	30.Tarzis	552.564	825,5	2648,5	25,7	52.Biyarbakır	325.997	466,5	1685,7	15,2			
9.Eski	951.591	1422,0	4807,1	44,1	31.Sakarya	536.723	891,8	2765,9	25,0	53.Sivas	322.606	481,9	1862,1	19,0			
10.Eğirdir	947.115	1416,9	4605,1	44,1	32.Bolu	535.254	799,5	2759,3	24,9	54.Sanliurfa	321.304	480,0	1658,4	14,9			
11.Dağlak	102.521	1193,5	400,5	45,6	33.Kayseri	519.663	731,3	2730,5	24,6	55.Siirt	219.190	276,9	1645,5	14,8			
12.Erzurum	971.196	1301,0	4432,2	45,6	34.Artschur	518.449	774,5	2672,7	24,1	56.Erzurum	306.259	457,5	1578,6	14,2			
13.Camalikale	773.191	1200,1	4436,5	40,6	35.Karaman	498.708	745,0	2570,9	23,2	57.Mardin	291.903	436,1	1604,8	13,6			
14.Hatay	1.049.117	1283,7	4351,5	35,6	36.Arifye	477.576	718,4	2452,6	22,2	58.Gümüşhane	252.727	422,4	1457,5	13,2			
15.Sivri	1211.415	1248,2	4207,3	38,9	37.Artvin	451.450	592,3	2399,1	21,6	59.Adiyaman	205.276	196,3	1357,5	12,3			
16.Ankara	109.473	1293,5	4172,9	37,7	38.Trabzon	459.632	655,2	2364,3	21,3	60.Tunceli	249.709	375,0	1287,2	11,6			
17.Düzce	103.145	1195,7	4139,8	37,4	39.Kastamonu	458.240	61,6	2302,3	21,3	61.Kars	233.483	348,6	1222,6	10,9			
18.Kırıkkale	762.733	1170,4	4036,6	37,2	40.Gaziantep	454.034	576,3	2340,6	21,1	62.Kos	213.882	319,5	1102,8	10,0			
19.Fatih	1172.113	1122,0	3973,1	35,6	41.Malatya	436.155	650,1	2243,2	20,2	63.Van	186.599	281,7	972,3	6,6			
20.Kırıkkale	160.071	1136,5	3866,7	34,9	42.Nigde	422.649	645,3	2220,4	20,1	64.Bingöl	178.020	261,5	902,3	5,1			
21.Gümüşhane	118.146	1083,2	3738,4	33,7	43.Aksaray	418.438	640,0	2208,7	19,9	65.Bilecik	172.126	257,1	987,3	6,0			
22.Erdem	104.914	1002,9	3337,0	32,7	44.Ordu	410.116	612,7	2114,2	19,1	66.Ağrı	154.220	230,4	795,1	7,2			
										67.Hakkari	134.126	200,4	691,4	6,2			

EK 38 : TÜLLERE GÖRE KİŞİ BASINA DÜSEN GSYİH VE AT İLE MÜKAYESESİ
(1988)

İl	Kisi Basına Düsen GSYİH			Kisi Basına Kisi Basına Düsen GSYİH Düsen GSYİH			Kisi Basına Düsen GSYİH			Kisi Basına Kisi Basına Düsen GSYİH Düsen GSYİH			Kisi Basına Düsen GSYİH			
	TR/AT			İller			TR/AT			İller			TR/AT			
	TL	\$	Sat.Gc.Parit	(SGP)	TL	\$	Sat.Gc.Parit	(SGP)	TL	\$	Sat.Gc.Parit	(SGP)	TL	\$	Sat.Gc.Parit	(SGP)
İstanbul	1.343.671	4465,1	*8137,7	120,2	23.Adana	1.663.584	1311,7	4145,9	35,3	45.Cankırı	1.001.523	764,9	2389,8	19,0		
İzmir	3.672.533	2725,1	9249,7	73,5	24.Antalya	1.721.740	1211,8	4108,4	32,5	46.Giresun	1.000.807	704,4	2388,1	19,0		
İzmit	1.634.897	3117,7	3195,9	65,1	25.Isparta	1.618.680	1129,3	3682,4	30,7	47.Erzincan	993.020	698,9	2359,5	18,6		
İzmir	2.654.911	1684,4	8234,2	50,3	26.Fırat	1.637.728	1092,3	3668,3	29,1	48.Sinop	981.531	690,8	2342,3	18,5		
Kırşehir	1.631.165	1076,2	6292,8	50,0	27.Uşak	1.504.382	1058,9	3389,7	28,5	49.Tokat	878.307	618,2	2095,8	16,6		
Kırıkkale	2.605.045	1901,6	6216,1	49,4	28.Samsun	1.459.907	1027,6	3482,6	27,7	50.Yozgat	865.496	609,2	2065,2	16,4		
Kırşehir	2.550.841	1661,0	6105,9	46,5	29.Malatya	1.455.165	1024,2	3472,3	27,6	51.Ordu	845.504	595,1	2017,5	15,0		
Kırşehir	2.455.701	1155,0	6057,1	47,3	30.Konya	1.422.652	1001,5	3395,2	27,0	52.Diyarbakır	842.017	592,7	2009,2	15,0		
Kırşehir	2.451.192	1225,1	6048,5	46,5	31.Sakarya	1.362.087	972,6	2297,9	26,2	53.Sivas	630.710	584,7	1982,2	15,7		
Kırşehir	2.449.034	1171,8	5923,8	45,2	32.Bolu	1.378.279	970,1	3288,8	26,1	54.Sanlıurfa	827.358	582,3	1974,2	15,7		
Kırşehir	2.434.034	1598,9	5152,1	45,3	33.Kayseri	1.363.882	960,0	3254,5	25,8	55.Sıirt	821.930	578,5	1961,3	15,6		
Kırşehir	2.243.650	1870,9	5154,3	42,3	34.Kırşehir	1.235.006	939,5	3183,6	25,3	56.Erzurum	788.617	555,1	1881,8	14,9		
Kırşehir	2.246.509	1777,3	5071,5	42,5	35.K.Maraş	1.254.173	903,9	3064,3	24,3	57.Hardin	751.650	523,0	1792,6	14,2		
Kırşehir	1.850.673	1549,4	5129,4	42,5	36.Aydın	1.223.758	865,6	2934,4	23,3	58.Gümüşhane	728.048	512,4	1737,3	13,8		
Kırşehir	2.151.729	1711,3	5126,9	41,9	37.Araklı	1.193.384	840,0	2247,6	22,6	59.Adiyaman	693.086	480,8	1630,0	12,9		
Kırşehir	2.107.193	1457,1	4973,8	39,5	38.Trabzon	1.120.980	821,2	2813,6	22,4	60.Tunceli	642.001	452,6	1534,3	12,2		
Kırşehir	1.667.643	1655,7	4974,3	39,2	39.Kastamonu	1.179.909	830,5	2815,7	22,4	61.Kars	601.219	423,2	1734,6	11,4		
Kırşehir	1.247.074	1412,0	4819,7	39,2	40.Gerze	1.169.136	822,0	2789,6	22,2	62.Muş	550.746	387,6	1314,2	10,4		
Kırşehir	1.857.171	1558,4	4822,7	38,7	41.Uşak	1.120.524	788,7	2672,8	21,2	63.Van	485.842	341,8	1158,8	9,2		
Kırşehir	1.325.422	1550,4	4608,0	38,6	42.Nigde	1.114.071	784,1	2654,4	21,1	64.Bingöl	450.677	317,2	1075,4	8,5		
Kırşehir	1.075.367	1514,2	4455,9	35,4	43.Kırımsız	1.103.228	775,5	2552,5	20,9	65.Bitlis	443.224	312,0	1057,8	8,4		
Kırşehir	1.566.020	1512,6	4454,1	37,4	44.Corum	1.066.049	743,5	2559,9	20,0	66.Ağrı	397.142	279,5	947,7	7,5		
Kırşehir										67.Hakkari	345.374	243,1	824,1	6,5		

BİBLİYOGRAFYA

Bölgesel Politikalar Mevzuatı Uyumu Alt Komitesi. Bölgesel Politikalar Alanındaki Türk Mevzuatı. Ankara, 1989.

"The Budget-Buster of the 1990's," The Economist, 15 July 1989.

Cecchini, Paola. The European Challenge 1992- The Benefits of a Single Market. Hants: Wilwood House Ltd., 1988.

Commission of the European Communities. Main Texts Governing the Regional Policy of the European Communities. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1985.

Commission of the European Communities. Third Periodic Report from the Commission on the Social and Economic Situation and Development of the Regions of the Community. COM (87) 230 final. Brussels, 1987.

Commission of the European Communities. Twelfth Annual Report on ERDF. COM (87) 521 final. Brussels, 1987.

Commission of the European Communities. Thirteenth Annual Report on ERDF. COM (88) 728 final. Brussels, 1989.

Commission of the European Communities. The Turkish Economy: Structure and Developments. Sec (89) 2290 final. Brussels, 1989.

Commission of the European Communities. 23rd General Report on the Activities of EC 1989. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1990.

Devlet Planlama Teşkilatı. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1989.

Devlet Planlama Teşkilatı. 1990 Yılı Programı. Ankara, 1989.

Devlet Planlama Teşkilatı. Bölgesel Politikalar Alanındaki Topluluk Mevzuatının Türkçe Özeti. No. DPT: 2175-KOVB: 34. Ankara, 1989.

Devlet Planlama Teşkilatı. Kalkınmada Öncelikli Yörüler Başkanlığı. Kalkınmada Öncelikli Yörüler Raporu, No. 8, Ankara, 1989.

Devlet Planlama Teşkilatı. Temel Ekonomik Göstergeler. Ankara, Nisan 1990.

"EAGGF: The European Community's Expenditure on the Common Agricultural Policy," §.y., 1984.

European Documentation. Grants and Loans from the European Community. Luxembourg: Office for Official Publications of EC, 1985.

European File. European Regional Policy, 14/87. Luxembourg: Office for Official Publications of EC, 1987.

European File. The Social Policy of the European Community: Looking ahead to 1992, 13/88. Luxembourg: Office for Official Publications of EC, 1988.

European File. The Integrated Mediterranean Programmes, 7/89. Luxembourg: Office for Official Publications of EC, 1989.

European File. The European Social Fund. 19/86. Luxembourg: Office for Official Publications of EC, 1986.

Eurostat. Data for Short-term Economic Analysis. No. 4 Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1990.

Eurostat. Review 1977-1986. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1988.

Eussner, Ansgar. Regional Policy Implications of Turkish Accession to the European Community. İstanbul: Friedrich Ebert Foundation, 1989.

Ginderachter, J.Van. "La Reforme Des Fonds Structurels," CEC JV/MD/1b/1989, §.y. 1989.

İktisadi Kalkınma Vakfı. Avrupa Topluluklarının Bölgesel Kalkınma Politikası 1975-1987. İstanbul, 1988.

İstanbul Sanayi Odası, Araştırma Dairesi. Türkiye GSYİH İller İtibarıyle Dağılımı 1979-1986. İstanbul: Avcıal Matbaası, 1988.

OECD. Regional Problems and Policies in Turkey. Paris, 1988.

PA-Cambridge Economic Consultants. "The Regional Impact of Policies Implemented in the Context of Completing the Community's Internal Market by 1992-final report," AT Komisyonu Gn.Md. XVI'dan temin edilen Bilgi Notu. Brüksel, 1988,

State Planning Organization, Department of Less Developed Regions. Planning Tools Used for the Less Developed Regions. Ankara, 1987.

Official Journal L 305, 31.10.1988.

Official Journal L 33, 5.2.1988.

Official Journal L 185, 15.7.1988.

Official Journal L 225, 15.8.1988.

Official Journal L 374, 31.12.1988.

H I